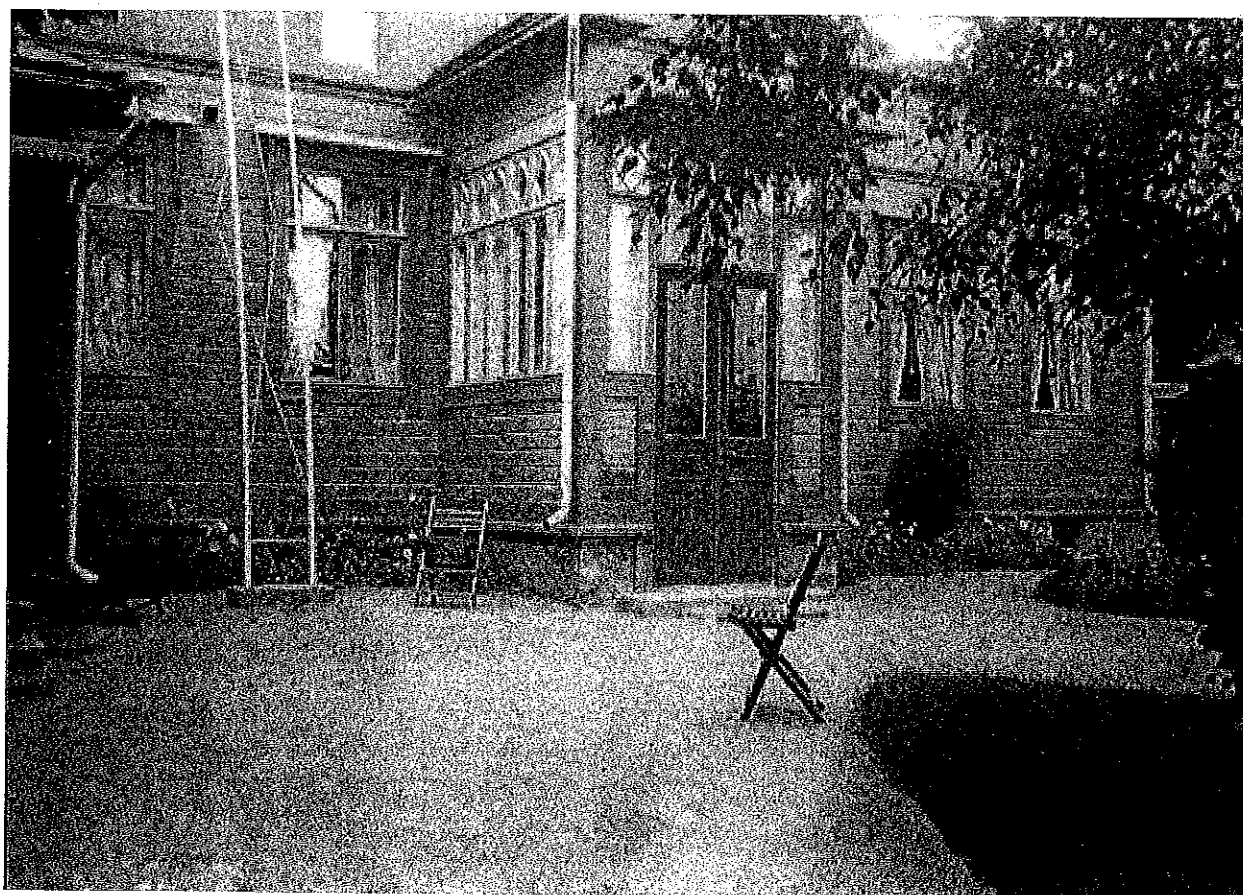

**VANHA PORVOO
GAMLA BORGÅ**

**Pihojen rakennustapaohje
Anvisning för anläggning av gårdsplaner**

**PORVOO
1999**

VANHA PORVOO

Pihojen rakennustapaohje

Sisällysluettelo

Esipuhe, neuvonta-arkki Anneli Naukkarinen	2
Vanhan Porvoon neljä erilaista pihatyyppeä pohjautuvat vanhaan talousmuotoon	3
Pihakulttuurin kehitys	4
Pihatila	6
Pihapiirin paikkojen vanha arvojärjestys	6
Pienet viitteet maassa kertovat vanhasta käytöstä	10
Uusien toimintojen sijoittaminen	10
Kiveykset	11
Pintaveden juoksu	12
Terassit	13
Pihan kasvillisuus	14
Vanhin kulttuurikasvilaji	14
Ryytimaat ja hyötypuutarhat	15
Perinteiset koristeistutukset	16
Perinteiset koristekasvit	18
Kasvupaikat	22
Pihakedot, niityt ja nurmet	22
Pihapuut	22
Pihapuiden hoito	23
Kaupunkikuvallisesti merkittävät pihapuut	24
Luontaisesti kylväytyvä puusto	24
Kaivannot, täytöt ja kulttuurimaan pinnan kohoaminen	24
Pihatöille tarvitaan usein lupa	25

Teksti ja piirrokset:
maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh
Vanhat valokuvat:
Porvoon museo (PM), Museovirasto (MV)

GAMLA BORGÅ

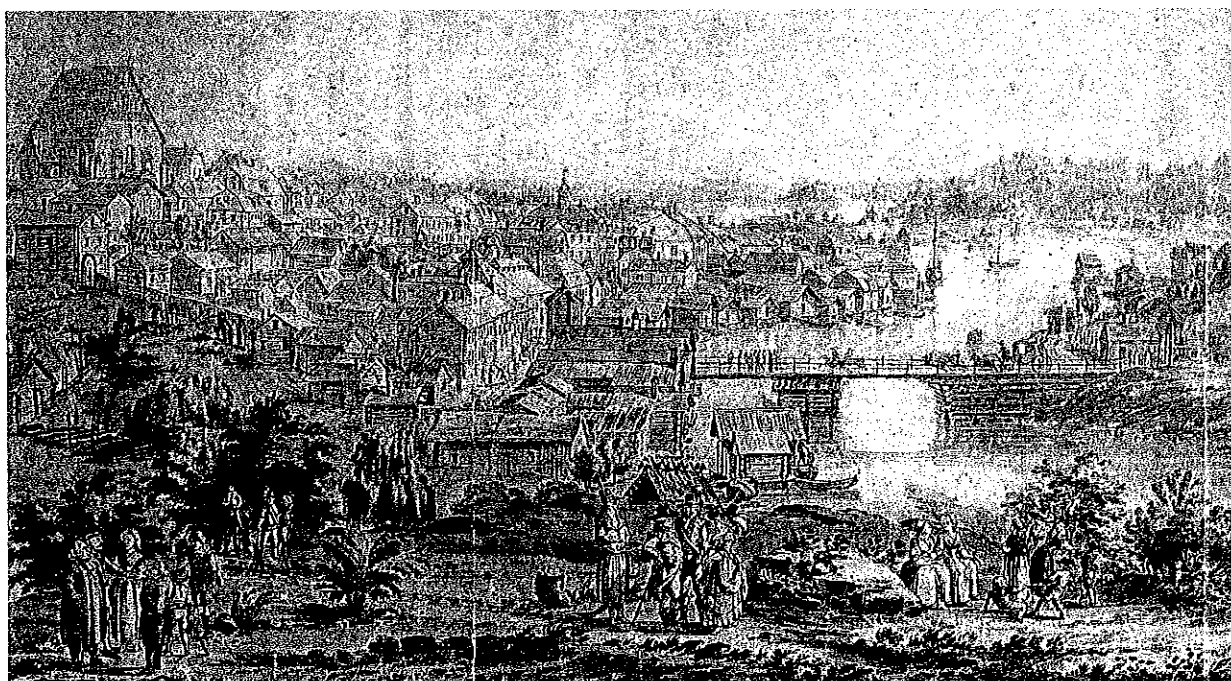
Anvisning för anläggning av gårdsplaner

Innehållsförteckning:

Företal, stadsplaneark. Anneli Naukkarinen	
Gamla stans fyra olika gårdstyper bygger på den gamla hushållningsformen	
Gårdskulturen utvecklas	
Gårdsrummet	
Den gamla rangordningen inom gårdsrummet	
Små tecken i marken berättar om gårdens gamla användning	
Placering av nya aktiviteter	
Stenläggningar	
Ytvattenflödet	
Terrasser	
Växtligheten på gården	
De äldsta kultur växtarterna	
Kryddland och trädgårdsland	
Traditionella prydnadsplanteringar	
Traditionella prydnadsväxter	
Växtplatser	
Gårdsängar, vallar och gräsmarker	
Gårdsträd	
Vården av träd	
Gårdsträd med betydelse för stadsbilden	
Trädbestånd genom naturlig frösådd	
Utgrävningar, utfyllningar och förhöjda kulturjordsskikt	
Gårdsarbetena kräver ofta tillstånd	

Text, teckning och layout:
landskapsarkitekt, agroforstl. Anne Rihtniemi-Rauh
Fotografier:
Borgå museum (BM)
Museiverket (MV)

F.A. von Numers Porvoo 1789

Vanhan Porvoon alueella on tehty pitkäjännitteistä työtä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön ja rakennusten säilyttämiseksi vuodesta 1986. Siihen ovat osallistuneet asukkaat ja tontinomistajat, Porvoon kaupunki, museovirasto, ympäristöministeriö, Uudenmaan ympäristökeskus ja Porvoon Vanhan Kaupungin Säätiö.

Säilyttämistoimenpiteet ovat kohdistuneet pääosin rakennuksiin, joista on tehty useita tutkimuksia. Vanhan Porvoon vuonna 1974 vahvistettu säilyttävä asemakaava oli laatuaan ensimmäinen Suomessa. Vuonna 1989 julkaistiin Vanhan Porvoon rakennustapaohjeisto ympäristön hoitamiseksi. Järjestyksessään toinen säilyttävä asemakaava vahvistettiin 1993. Alueella kunnostetaan jatkuvasti rakennuksia ja julkista ympäristöä, kuten katuja, toreja ja puistoja. Vanhalle Porvoolle myönnettiin Europa Nostra palkinto vuonna 1996.

Asukkaiden toistuvien tiedustelujen myötä on huomattiin, ettei kasvillisuudesta, sen historiasta, perinteisistä lajeista eikä puuston kaupunkikuvallisesta asemasta ollut tutkittua tietoa. Lisäksi tarvittiin ohje, miten Vanhan Porvoon pihoja tulisi rakentaa ja hoitaa. Työn tekijäksi valittiin maisema-arkkitehti, MML Anne Rihtniemi-Rauh. Vuoden 1998 aikana hän selvitti aiemman tutkimusaineiston, arkistotiedot, pihojen nykyisen kasvillisuuden ja haastatteli asukkaita. Kasvitieteellisiä neuvoja antoi FT Annikki Palmén.

Tutkimus osoitti, että Porvoossa pihapuutarhojen kulttuuri on ollut korkeatasoista ja pihojen hoito oli olellinen osa elämäntapaa jo 1700-luvulla. Vanhimmista pihosta on säilynyt tilamutoja ja kiveyksiä. Eniten kaupunkikuva on muuttunut puuston voimakkaan kasvun vaikutuksesta.

Tutkimukseen perustuen laadittiin tämä Vanhan Porvoon pihojen rakennus- ja hoito-ohje, josta toivomme olevan paljon hyötyä alueen asukkaille.

Vanhan Porvoon työryhmä, Rainer Busk pj., Juhani Leivo ja Matti Nuutti jäseninä sekä allekirjoittanut sihteerinä.

Porvoossa huhtikuussa 1999

Anneli Naukkarinen

Gamla stan i Borgå har sedan 1986 varit föremål för ett långsiktigt arbete för att bevara den kulturhistoriskt värdefulla miljön och byggnaderna. I det här arbetet har medverkat invånare och gårdsägare, Borgå stad, museiverket, miljöministeriet, Nylands miljöcentral och Stiftelsen Gamla staden i Borgå.

Åtgärderna för att bevara miljön har främst gällt byggnaderna, om vilka det gjorts flera undersökningar. Den bevarande stadsplanen för Gamla stan i Borgå, som fastställdes 1974, var den första i sitt slag i Finland. År 1989 gavs ut Riktlinjer för byggnadsvård i Gamla stan i syfte att vårda miljön. Den i ordningen andra bevarande stadsplanen fastställdes 1993. På området pågår en fortlöpande renovering av byggnader och av den offentliga miljön såsom gator, torg och parker. Gamla stan i Borgå beviljades Europa Nostra-utmärkelsen år 1996.

Genom ständiga förfrågningar från invånarnas sida märkte man att det inte fanns utforskade uppgifter om växtligheten och dess historia, om traditionella arter eller trädbeståndets roll i stadsbilden. Dessutom behövdes det direktiv för hur gårdarna i Gamla stan bör byggas och vårdas. Till att utföra detta arbete valdes landskapsarkitekt, agroforstlic. Anne Rihtniemi-Rauh. Under år 1998 gick hon igenom tidigare forskningsmaterial, arkivuppgifter, växtligheten på gårdarna i dag och intervjuade invånarna. Botaniska råd fick hon av fil.dr. Annikki Palmén.

Undersökningen visade att gårdsträdgårdskulturen i Borgå har stått på en hög nivå och att värden av gårdsplanerna var en väsentlig del av levnadssättet redan på 1700-talet. Av de äldsta gårdarna finns rumsformationer och stenläggningar bevarade. Mest har stadsbilden ändrats till följd av att trädbeståndet vuxit så kraftigt.

Undersökningen låg som underlag för denna anvisning för anläggning och skötsel av gårdar i Gamla stan, som vi hoppas skall vara till stor nytta för invånarna i området.

Arbetsgruppen för Gamla stan i Borgå med Rainer Busk som ordförande, Juhani Leivo och Matti Nuutti som medlemmar samt undertecknad som sekreterare.

Borgå i april 1999

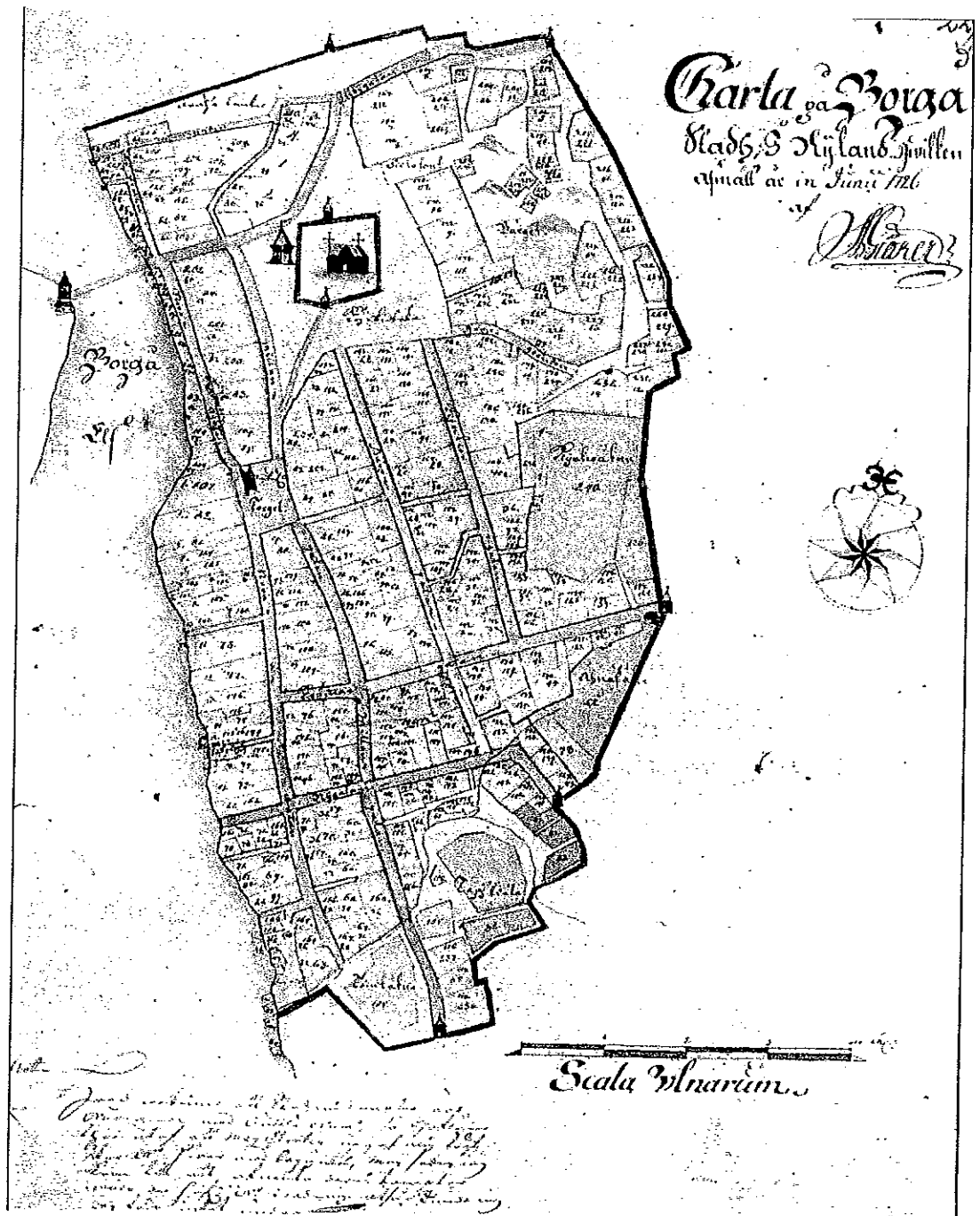
Vanhan Porvoon neljä erilaista pihatyyppiä pohjautuvat vanhaan talousmuotoon

Vanhassa Porvoossa on yhä säilynyt se merkittävä rakennepiirre, että samassa korttelissa on hyvien erilaisia pihapiirejä. Pihat voi jakaa niiden luonteen mukaan neljään tyyppiin: kivetyn kauppiaspihat, isot talous- ja puutarhapihat, pienet asuinpihat sekä hyötypuutarhat. Tämä rakenne oli vanhaa perua siltä ajalta, jolloin kaupungin aidan sisällä oli huomattavia alueita kasvimaana ja puutarhoina tai tupakkaviljelmänä. Varakkaat porvarit saattoivat omistaa taloudenpidon eri toimiin tarkoitettuja tontteja eri puolilla kaupunkia. Esimerkiksi raatimies Hans Siebenillä oli vuonna 1664 rantatontti rakennuksineen, toisella tontilla tupa, "yläkadun" varrella talli ja navetanpaikka sekä ylhäällä mäellä suuri kaalimaa.

Gamla stans fyra olika gårdstyper bygger på den gamla hushållningsformen

I Gamla stan i Borgå finns ännu kvar det märkliga strukturella draget att det i samma kvarter kan finnas helt olika gårdsmiljöer. Gårdarna kan enligt sin karaktär indelas i fyra typer: stenlagda köpmannagårdar, stora ekonomi- och trädgårdsgårdar, små gårdstun samt köksträdgårdar. Den här strukturen är en gammal kvarleva från tiden då betydande områden inom stadens hank och stör var grönsaksland och trädgårdar eller tobaksodlingar. Välbeställda borgare kunde äga tomter avsedda för olika hushållsfunktioner på olika håll i staden. Till exempel hade rådmann Hans Sieben år 1664 en strandtomt med byggnader, en annan tomt med stuga, ett stall och ett fähus vid "övre gatan" samt uppe på backen ett stort källand.

Porvoo 1726

Pihojen käyttö muuttuu jatkuvasti vähitellen. Hyötykasvien ja koristekasvien sekä kiveysten ja pihakedon alat ovat vaihdelleet omistajan ja tilanteen mukaan. Nykyisin ovat pihaniitty tai nurmikko saaneet yhä suuremman alan ja pihan hoito on yksipuolistunut. Silti monilla Vanhan Porvoon pihoiilla erottuu yhä varhainen perustyyppi ja pihan osien väliset luonne-erot. Näitä tulee kunnioittaa ja tavoitella tehtäessä muutoksia pihan hahmoon ja pintoihin.

Lähes kauttaaltaan kivettyjä kauppiastalojen pihoja oli Kirkkotorin ympärillä ja keskiaikaisperäisillä kapeilla rantatonteilla. Näillä tonteilla oli vain pieniä ryytimaita tai puutarhoja. Jopa satoja vuosia vanhan kauppiaapihan kiveykset antavat pihalle ainutlaatuisen luonteen, joka helposti menetetään haluttaessa muuttaa piha puutarhamaiseksi.

Kuva: John Granlundin vuonna 1903 ottamassa valokuvassa näkyy rautakauppias Flodmanin talon kivetty piha Kirkkotorilla. Aitan nurkan takaa näkyy hedelmäpuun oksia. Tässä kulmassa oli pihan ryytimä. Kiveykselle piirtyy pihanvaah-
teran varjo. (PM)

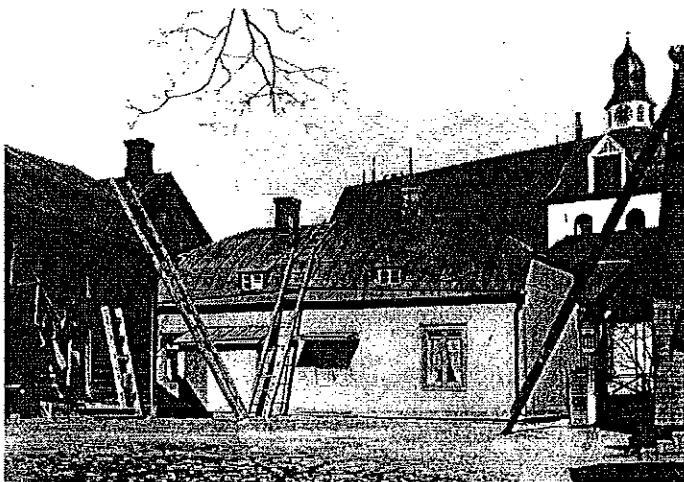

Bild: På fotografiet som tagits av John Granlund 1903 syns den stenlagda gården till järnhandlare Flodmans hus vid Kyrkotorget. Bakom bodknuten syns eventuellt grenar av ett fruktträd. I det här hörnet fanns gårdens kryddland. Gårds-
lönnen kastar sin skugga över stenbeläggningen. (BM)

Användningen av gårdarna ändras så småningom med tiden. Arealerna för nyttoväxter och prydnadsväxter samt för stenläggningar och gårdsängar har växlat enligt ägare och situation. I dag har gårdsängen och gräsmattan fått allt mera areal och skötseln av gården har blivit enformigare. Trots det kan man på många gårdar i Gamla stan ännu urskilja den tidigare grundtypen och skillnaderna i karaktären hos gårdens olika delar. Dessa skall man respektera och eftersträva när man gör ändringar i gårdens former och ytor.

Nästan helt stenlagda köpmannagårdar fanns kring Kyrkotorget och på de smala strandtomterna från medeltiden. På dessa tomter fanns det endast små kryddland eller trädgårdar. Stenbeläggningarna på en köpmannagård som kan ha hundratals år på nacken ger gården en unik karaktär, som lätt går förlorad om man vill ge gården karaktär av trädgård.

Kuva: Samasta pihasta vuonna 1947 otetussa kuvassa näkyy pihan hahmo säilyneen lähes muuttumattomana. Seinustalle on perustettu monilajinen perennapenkki. Pihapuu heittää yhä varjonsa kiveykselle. Suurin muutos on tapahtunut rakennusten keskinäisissä suhteissa, sillä kirkon katto ei enää hallitse pihan mittakaavaa, koska välille ovat kasvaneet kirkkotarhan lehmusten latvat.

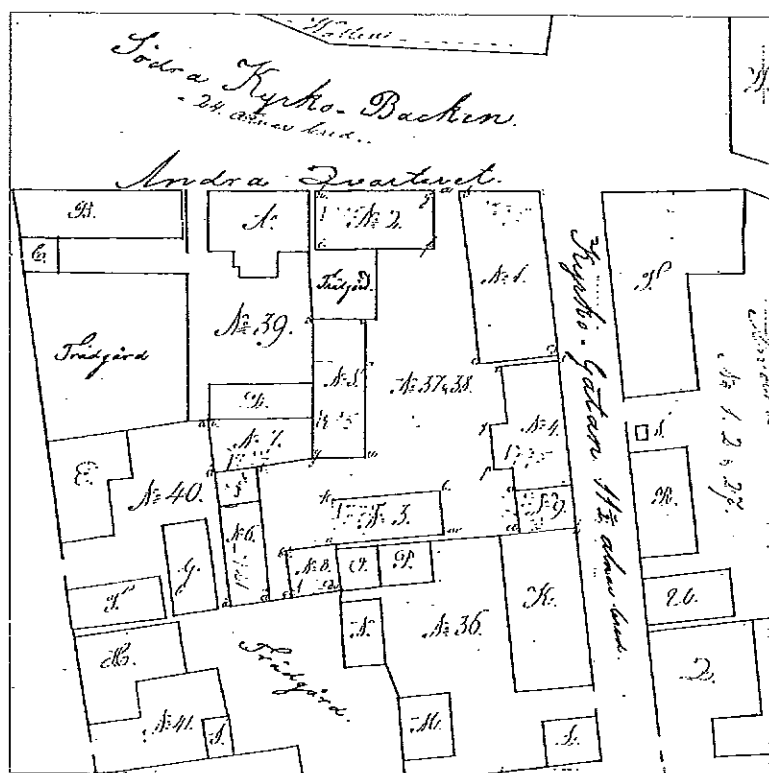
Bild: På bilden från samma gård tagen 1947 ser man att gården bibehållit sin form nästan oförändrad. Intill väggen har anlagts en perennrabatt med många arter. Gårdsträdet kastar fortfarande sin skugga över stenbeläggningen. Den största skillnaden har skett i byggnadernas inbördes proportioner, eftersom kyrktaket inte längre dominerar skalan på gården i och med att topparna på kyrkbackens lindar vuxit upp mellan kyrkan och gården.

Muilla isommilla tonteilla oli puutarha ja talouspiha, jota rajasivat karjasuojat ja varastot. Lähes kaikissa kortteleissa oli pitkään joitakin tontteja myös pelkääseen hyötynuutarhana. Entisissä hyötynuutarhoissa tulee tätä puutarhamaista luonnetta korostaa jäsentelyllä, marjapensailia, hedelmäpuilla ja kohopenkkien muodon säilyttämisellä, vaikka suurusuuntaiseen puutarhan hoitoon ei olisikaan mahdollisuuksia.

Pienillä asuinpihoilla tapahtui kaikki toiminta pienellä pihamaalla ja vain suojaisissa kulmissa tai nurkissa oli vähäisiä kasvimaita.

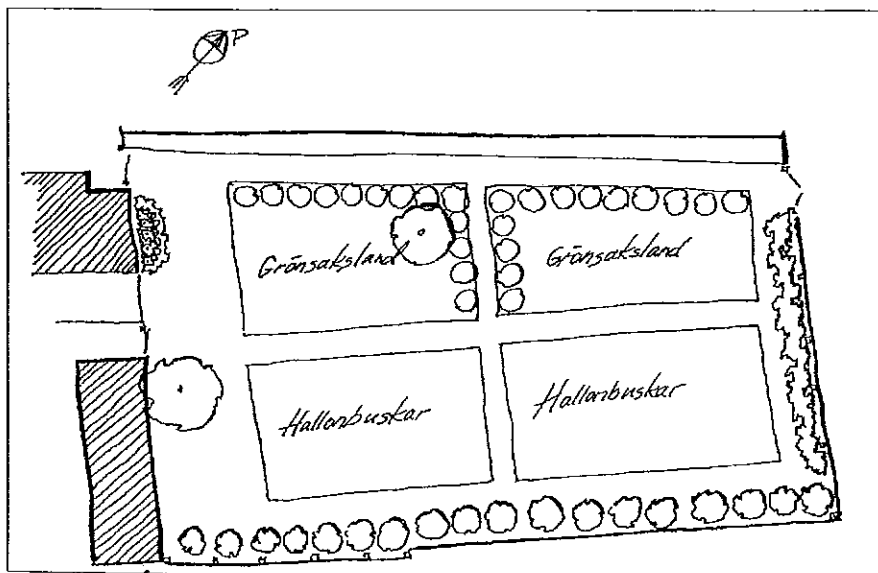
På andra större tomter fanns en trädgård och en ekonomigård, som avgränsades av djurstall och förråd. I så gott som alla kvarter fanns det länge några tomter också enbart för köksträdgårdar. I gamla nyttoträdgårdar bör denna trädgårdskaraktär framhävas genom disposition, bärbuskar, fruktträd och bibehållen form på högbänkarna också om man inte har möjligheter till trädgårdsskötsel i större skala.

På mindre gårdstun skedde all verksamhet på den lilla gården och bara i skyddade hörn eller vrår fanns små grönsaksland.

Kuva: 1830-luvun palovakuutuskirojen asemapiirroksissa näkyy paljon puutarhoja Kirkkokadun ja Vuorikadun varrella.

Bild: I planritningarna till 1830-talets brandförsäkringsbrev syns många trädgårdar vid Kyrkogatan och Berggatan.

Kuva: Vuonna 1948 mitatussa puutarhassa näkyy edelleen luostaripuutarhoista periytyvä jako neljään osaan. Tämä hyötynuutarha sijaitsi Kirkkokadun varrella vielä 1960-luvulla.

Bild: I en trädgård som uppmättes 1948 syns fortfarande indelningen i fyra som härstammar från klosterträdgårdarna. Denna nyttoträdgård fanns kvar vid Kyrkogatan så sent som på 1960-talet.

Vanhassa Porvoossa ovat yksityiset pihapiirit selkeästi erotettuja julkisesta katutilasta. Rakennukset ja korkeat lauta-aidat antavat pihoille tiiviin tilantunnon. Pihojen muodot ovat epäsäännöllisiä ja hahmot hyvin yksilöllisiä. Pihatilat ovat yleensä pieniä ja niiden mittakaava on pieni, koska rajaavat elementit ovat hienojakoisia ja pienipiirteisiä. Tilojen jännittävyttä lisää kaltevuudeltaan vaihteleva rinnemaasto. Paljaat kalliot, kivet pinnat, pihakedot ja nurmet, pensaat ja perennapenkit sekä kasvimaat vaihtelevat pienialaisesti. Ne jäsentävät pihoja maaston ja pihan entisen tai nykyisen käytön mukaan luontevasti.

Pihapiirin paikkojen vanha arvojärjestys

Pihaa käytettiin ennen monenlaiseen toimintaan. Niiden mukaan tila jakautui eriluonteisiin osiin. Paikkojen arvojärjestys ilmaistiin erilaisilla istutuksilla, käytävien ja pihapinnan erilaisella käsittelyllä sekä puiden erilaisella hoidolla.

Pääsisäänkäynti oli alunperin pihan puolella. Sen edusta oli arvokkainta osaa pihasta. Sitä korostettiin kiveyksellä ja istutuksilla. Muutamissa 1900-luvun alkupuolella otetuissa valokuvissa näkyy sisäänkäynnin vierellä seinustalla kasveja ja matalaa reunuskasvia. Tämä kukkapankki saattoi olla vielä kaltevin nummireunoin kohotettu. Monilajiset perennapenkit olivat kuvista päätellen myös yleisiä.

Kuva: Kirkkokatu 9:n pihalla on sisäänkäynnin vieressä seinustalla kasvatettu daalioita. Kauempana seinustalla erotuu parsa selvästi muita korkeampana monilajisessa perennaistutuksessa. Kevyet tuolit olivat siirrettävissä sesongin kauneimpien kukkien viereen tai valon ja varjon mukaan pihan miellyttävimpään paikkaan. Sorapinnan alta näyttää paikoin tulevan esiin mukulakiveys. Hiekoitushiekkaa kertyy kiveyksille varsin nopeasti peittävä kerros.

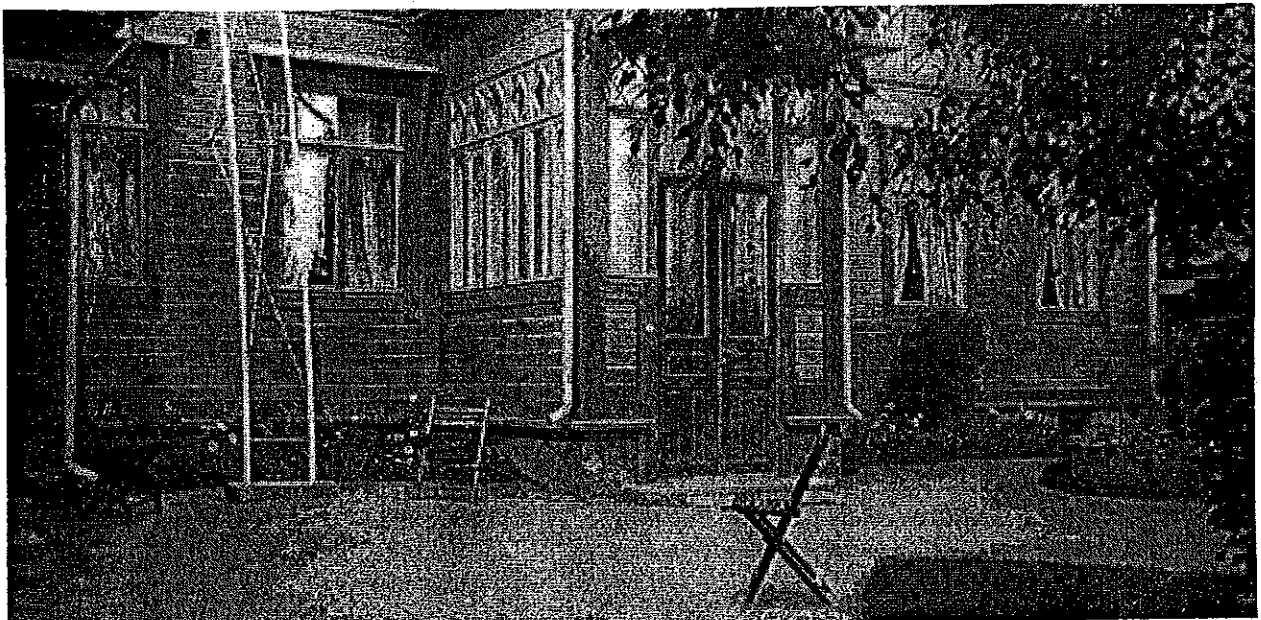
I Gamla stan i Borgå är de enskilda gårdsrummen tydligt avgränsade från det offentliga gaturummet. Byggnader och höga plank ger gårdarna en tät rumsprägel. Gårdarna har oregelbunden form och mycket individuellt gestalt. Gårdsrummen är i regel små och i liten skala, eftersom de avgränsande elementen är småskaliga och detaljerade. Ytterligare spänning åt rummen ger den mer eller mindre sluttande terrängen. Berg som kommer fram i dagen, stenlagda gårdar, gårdsängar och gräsvallar, buskar och perennrabatter samt grönsaksland varierar i små ytor. De disponerar gårdarna på ett naturligt sätt enligt terrängen och gårdens forna eller nuvarande användning.

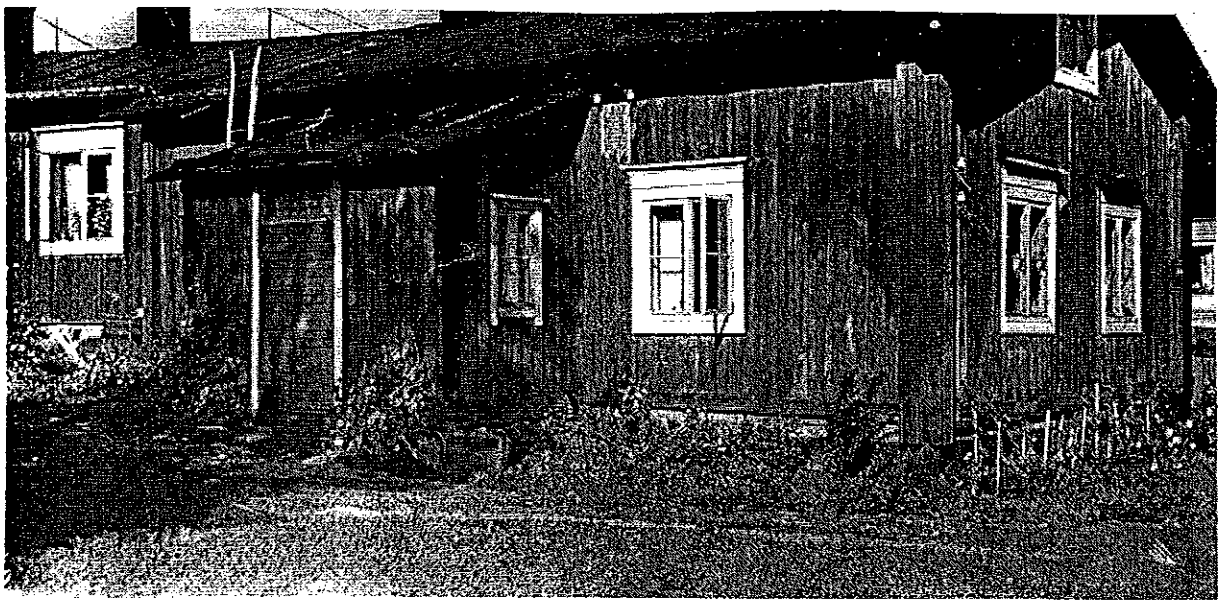
Den gamla rangordningen inom gårdsrummet

Gården användes förr för ett mångfald verksamheter. Enligt dessa indelades gårdsrummet i avsnitt med olika karaktär. Rangordningen mellan platserna markerades med olika planteringar, olika behandling av gångar och ytor samt olika sätt att vårda träden.

Huvudingången var ursprungligen från gården. Området framför den var den värdefullaste delen av gården. Den framhävdes med stenbeläggning och planteringar. På en del fotografier från början av 1900-talet syns att man intill ingången, vid väggen på mulljord har odlat solitära, mycket krävande, vackert blommande växter och låga kantväxter. Denna rabatt kunde dessutom vara upphöjd med sluttande gräskanter. Perennbänkar med ett mångfald arter var av bilderna att döma också allmänna.

Bild: På gården till Kyrkogatan 9 har man intill ingången vid husväggen odlat dahlior. Längre bort längs väggen kan man tydligt urskilja sparris som höjer sig över de många andra arterna i perennbänken. De lätta stolarna kan flyttas intill säsongens vackraste blommor eller enligt ljus och skugga till den skönaste platsen på gården. Under grusytan skimtar ställvis kullerstensbeläggningen fram. Sandningssand samlas mycket snabbt till ett täckande skikt över stenläggningen.

Kuva: Myös pienempien asuinrakennusten edustalla oli monilajisia perennaistutuksia. Siinä vierellä tai toisella seinustalla saatettiin sitten kasvattaa tomaatteja ja muita hyötykasveja muutamien kukkien kanssa.

Bild: Också framför de mindre bostadshusen fanns artrika perennplanteringar. Bakom knuten, mot en annan vägg kunde man sedan odla tomater och andra nyttoväxter tillsammans med några blommor.

Piha-alueen käytävillä oli kaarevat linjat. Ne seurasivat luontevasti helpointa kärryn kulkua tai maaston taasoeroja. Asetelmallisesti liittyi sisäänkäyntiin tulokäytävän vierillä erityisesti mutkissa, tiiviit monilajisia perennaryhmiä.

Gångarna på gården hade krökta linjer. De följde naturligt det lättast framkomliga kärrspåret eller nivåskillnaderna i terrängen. Dispositionsmissigt hörde till ingången på bägge sidor om infarten, i synnerhet i kurvorna, täta perenngrupper med flera arter.

Huonekasveja tuotiin kesäksi ulos. Ne asetettiin valontarpeensa mukaan pihalle, usein sisäänkäyntiä tai miellyttävää kohtaa korostamaan. Pihan esteettisesti merkittävissä kohdissa oli tärkeä sija tuoksuilla, jotka muuttuivat vuorokauden ajan ja sesongin mukaan. Ihanat vanhanajan tuoksuvat ruusut olivat tärkeitä. Iltahämärissä tuoksuvia kasveja, kuten illakkoa ja heliotrooppia kasvatettiin yleisesti.

Rumsväxter bars ut till sommaren. De placerades ut på gården enligt hur mycket ljus de behövde, ofta för att framhäva ingången eller en tilltalande plats. På platser av estetisk betydelse för gården var det viktigt med dofter, som varierade enligt dygnets tider och säsongen. Underbara gammaldags doftrosor var viktiga. Växter som doftar i skymningen, såsom hesperis (aftonviol) och heliotrop, odlades allmänt.

Muutamilla pihoilla rajattiin tiloja kasvillisuudella joku kauan sitten. Jo 1700-luvulla tuli muotiin pensasaita ja lehvämäja, jotka istutettiin syreeneistä. Lehväkäytävää tai -porttia ei käytettävissä olleista kuvista pysty erottamaan. Mutta sellaisiakin on saattanut olla. Todennäköinen kasvi portin koristeeksi on ollut humala.

På somliga gårdar avgränsades rum med växtlighet redan för länge sedan. Redan på 1700-talet blev det modernt med häckar och bersäer, som anlades av syrener. Någon lövälle eller -port kan man inte urskilja på de bilder som finns tillgängliga. Men det betyder inte att inte sådana kan ha förekommit. En sannolik växt som använts för att pryda porten har varit humle.

Vielä 1900-luvun alkupuoliskolla kasvatettiin rakennuksen vierustalla arkkitehtuuria korostava puu yleensä muotoon leikattuna tai täysin latvottuna. Vain muutama tällainen latvottu puu on säilynyt jatkuvasti hoidettuna. Usealla nykyisin isoksi kasvaneella puulla on merkkejä entisestä latvomisesta tai muotoon leikkaamisesta. Myös hedelmätarhan puut pidettiin leikkaamalla halutussa hahmossa ja hyvin tuottavina.

Ännu under första hälften av 1900-talet odlades det träd intill byggnaden som framhävde arkitekturen, i allmänhet beskuret i form eller helt toppat. Endast ett fåtal sådana toppade träd har bevarats som ständigt vårdade. Många numera storväxta träd visar tecken på tidigare toppning eller formbeskärning. Också fruktträden tuktades i önskad form för att ge god skörd.

Hyötykasvimaalla oli käytännöllisesti suorat käytävät ja jako neljään lähes suorakaiteen muotoiseen osaan oli yleinen. Omina ryhminä olivat juuresmaa, marjapensaat sekä hyötyperennat. Kohopenkkejä käytettiin niin kasvimaalla kuin marjapensailakin. Hedelmäpuita oli rivissä aidan vierellä, käytävän varrella tai kasvimaan kulmissa.

Trädgårdslandet med nyttoväxter hade praktiska raka gångar, och en indelning i fyra nästan rektangulära delar var allmän. Sina egna grupper bildade rotsakslandet, bärbuskarna och nyttoperennerna. Högbänkar användes såväl på grönsakslandet som för bärbuskar. Fruktträden stod i rad längs staketet, intill gången eller i grönsakslandets hörn.

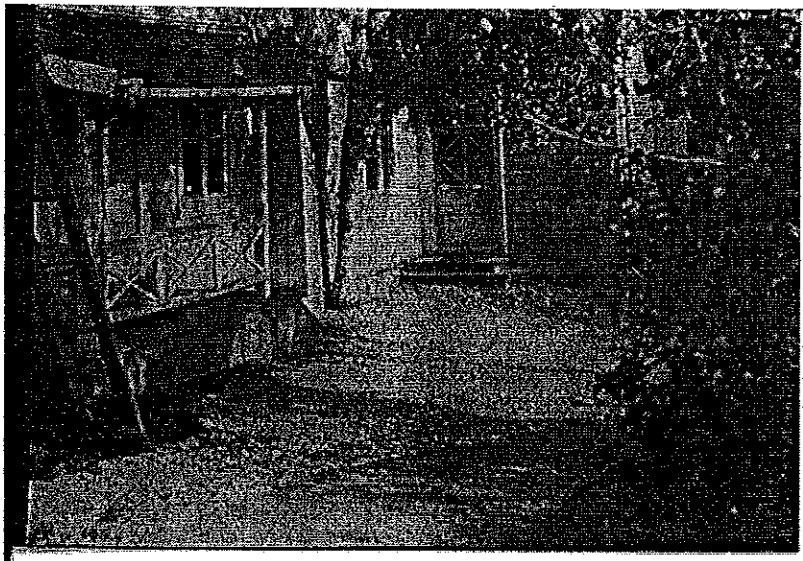
Kuva: Kuvassa vuodelta 1907 on Runoili-jakodin sivulla muotoon leikattu vaahtera. Syreeniaidanteen yli näkyy Näsin kartanolle. (PM)

Bild: På bilden från 1907 står en formbeskuren lönn intill Diktarhuset. Över syrenhäcken skymtar man Näse gård. (BM)

Kuva: Kirkkokadun varren isolta tontilta otettiin valokuvat noin vuonna 1900. Puutarha oli aidattu erikseen muusta pihasta. Etualan käytävää reunustivat korkearunkoisiksi leikatut hedelmäpuut ja ruusupensaat. Puutarhan pohjoisnurkassa kasvoi hieskoivu. Puiden alla niityllä mutkitteli kivetty polku, jota koristeltiin paikoin reunuskasvein.

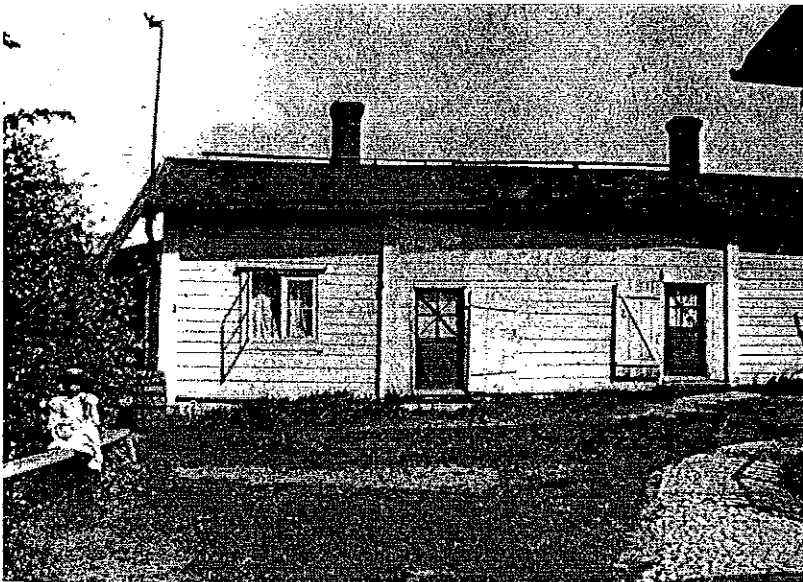
Bild: Den stora tomten vid Kyrkogatan fotograferades kring år 1900. Trädgården hade avskärmats från den övriga gården med staket. Gången på framsidan kantades av fruktträd med högt beskurna stammar och av rosenbuskar. I norra hörnet av trädgården växte en glasbjörk. På ängen under träden slingrade sig en stenlagd stig, som ställvis pryddes med kantväxter.

Kuva on samalta pihalta ja samalta ajalta kuin edellinen. Se on kuvattu portilta kaartavan ajokäytävän suunnasta. Sisäänkäyntien edustat ovat kivetyt ja ajotie on sorapintainen. Nuori koivu sai kasvaa seinustalla, kunnes se alkoi rikkoa kivijalkaa.

Bilden är från samma gård och samma tid som föregående. Den har tagits från körvägen som svänger in från porten. Utanför ingångarna är gården stenlagd och körvägen är grusad. Den unga björken fick växa intill väggen tills den började bryta sönder stenfoten.

Kuva: Pienelläkin tontilla on tallattua talouspihaa ja kivetty tie pääsisäänkäynnille. Tytön takana vasemmalla on hedelmäpuita. Kuva on vuodelta 1914, Koulukujan varrelta.

Bild: Också på en liten tomt finns upptrampad ekonomigård och en stenlagd gång till huvudingången. Bakom flickan till vänster finns fruktträd. Bilden är från Skolgränden år 1914.

Karjan käymällä pihan osalla muodon saneli maasto ja rakennusten ryhmittely. Näillä paikoilla pihatanner oli monilajista pihakettoa, jonka kasvillisuuden eläimet polkivat tai söivät matalaksi. Talous- ja varastopihan istutukset lienevät olleet hyvin vähäiset. Luultavasti näihin on rajautunut aidattuja ryytimaita ja puutarhoja. Pihan vähäarvoisin kohta oli tunkion ja lantalan seutu. Brillinen ulkokäymälä sen sijaan oli oma arkkitehtoninen rakenne ja siihen saattoi liittyä istutuksia. Esimerkiksi Gottsmanin tontilla se oli verhottu ja varjostettu vaahteroilla 1780-luvun palovakuutuskirjan kuvauksen mukaan.

På den del av gården som beträddes av boskapen bestämdes formen av terrängen och byggnadernas gruppering. På dessa platser var gårdstunet en gårdsäng med flera arter, där växtligheten trampades ner eller betades låg av djuren. Planteringen på ekonomi- och förrådsgården torde ha varit obetydliga. Antagligen har de gränsat till ingärdade kryddland och trädgårdar. Den minst värdefulla delen av gården var trakten kring sophögen och dyngstaden. Det separata avträdet var däremot en arkitektonisk konstruktion, eventuellt med planteringar. Till exempel på den Gottmanska tomten var dasset dolt och skuggat av lönnar enligt beskrivningen i brandförsäkringsbrevet från 1780-talet.

Pienet viitteet maassa kertovat pihan vanhasta käytöstä

Merkkejä entisestä käytöstä näkyy paljon. Maa tiivistyi kärrynpyörien alla ja eniten kulutukselle alttiita kohtia kivettiin. Entisten perennapenkien paikka erottuu nykyisessä ruohikossa usein vähän syvemmän vihreänä, samoin vanhat kasvimaat. Käytävien kohdat ja karjan käymä, tiivistynyt tai joskus kivetty talouspiha taas erottuvat vähän kuivempina ja huonommin kasvavina kohtina. Entiset istutuskohdat ovat usein yhä vähän koholla ja käytävät painanteina. Monella pihalla löytyy sorakerrokseen tai nurmikon alta vanhoja kiveyksiä. Joskus rankasateen jälkeen juokseva sadevesi huuhtoo esiin vanhoja vesikouruja tai kiveyspintaa.

Uusien toimintojen sijoittaminen

Pihan eri osien erilaista luonnetta voi kehittää myös nykyisistä tarpeista lähtien. Tärkeää on säilyttää pihan jäsenyyksessä arvojärjestys ja pihan osien vanhat luonne-erot. Materiaali- ja rakennekysymyksille löytyy yleensä aina vanhoista pihan rakennustavoista soveltuvia ratkaisuja. Käytännöllisyysnäkökohdat eivät saisi ohittaa esteettisen sopivuuden rajoja.

Kullakin asialla on arvonsa mukainen paikka pihalla. Portilla on tärkeä asema katujulkisivussa, samoin aidan yli katutilaan kaartuvilla pensasaidoilla ja hedelmäpuiden oksistolla. Portti on julkiseen katutilaan välittävä ja yksityistä tilaa leimaava kohta, joka antaa ensimmäisen mielikuvan talon asukkaista. Tähän oli toisinaan liitetty jokin miellyttävä merkki, esimerkiksi syreenipensas tai puu, jopa puupari. Toisilla tonteilla oli koko portin seutu kivetty.

Kärryn pysäköintipaikka oli sivustassa liiterissä. Autolle voi tarvittaessa suurentaa kivettyä paikkaa entisellä talouspihanosalla. Kompostilla, kuten entisellä lantalalla ja tunkiolla, on tärkeä tehtävä lannoitteen saamiseksi ja sijansa pihan perällä, puutarhan nurkalla. Roskasäiliö on yleensä sijoitettavissa ulkorakennukseen ja tuotavissa vain hetkellisesti tyhjentämistä varten portin pieleen. Pyykkinarut voidaan kiinnittää seiniin perinteiseen tapaan. Tomutustelinekin voi olla vain yksinkertainen rakennusten väliin jännitetty puuorsi.

Kasvimaan paikka on monilla tonteilla jo vanhastaan vakiintunut. Joillakin tonteilla se on yhä samassa paikassa kuin 1830-luvun palovakuutuskirjan asemapiirros osoittaa. Kaupunkirakenteen tiivistyessä moni kaalimaa ja puutarha sai väistyä rakentamisen tieltä. Toisaalta taas monen puretun rakennuksen paikalle on tehty puutarha. Kasvimaasta kehittyi usein hyötypuutarha ja edelleen oleskelupuutarha ja viimeaikoina toisinaan nuoren puuston ympäröimä nurmikkopiha. Varjoisuuden lisääntyessä ei perinteistä puutarhaa voida enää pitää. Olisi hyvä, jos puuston kehityksessä palattaisiin suosimaan hedelmäpuita ja pihamailla pidettäisiin edelleen monilajisia ketoja ja niittynurmia sekä hyötypuutarhoja koristeistutusten ja leikkonurmien rinnalla.

Små tecken i marken berättar om gårdens gamla användning

Det finns många synliga tecken på den forna användningen. Marken packades under kärrhjulen och de för slitage mest utsatta ställen stenlades. Platsen för de gamla perennbänkarna avtecknar sig i den nuvarande gräsmattan som lite djupare grön, liksom de gamla grönsaksland. Gångarna och den av boskap trampade, tät och ibland stenlagda ekonomigården åter syns som ett lite torrare område med sämre växtlighet. De gamla planteringarna är ofta fortfarande en aning upphöjda och gångarna bildar svackor. På många gårdar hittar man under gruslagret eller gräsmattan gamla stenläggningar. I bland efter ett ösregn spolar det rinnande regnvattnet fram gamla vattenrännor eller stenlagda ytor.

Placering av nya aktiviteter

De olika gårdsdelarnas karaktär kan också utvecklas utgående från de nuvarande behoven. Det viktiga är att i dispositionen av gården bibehålla rangordningen och de gamla karaktärsskillnaderna mellan gårdens olika delar. På material- och konstruktionsfrågor finner man i regel alltid lämpliga lösningar bland de gamla byggnadsätten som tillämpats på gården. Praktiska synpunkter bör inte överskrida gränserna för det estetiskt passande.

Varje sak har sin rangordnade plats på gården. Porten har en viktig plats i gatufasaden, liksom häckar och grenar av fruktträd som böjer sig över staketet mot gaturummet. Porten är länken till det offentliga gaturummet och markerar det enskilda rummet och ger det första intrycket av husets invånare. Till denna har man ibland fogat något tilltalande tecken, till exempel en syrenbuske eller ett träd, ibland rentav ett trädpar. På somliga tomter är hela portområdet stenlagt.

Kärran parkerades i ett lider på sidan om. För en bil kan man vid behov förstora den stenlagda platsen på den förra ekonomigårdsdelen. Komposten, liksom den gamla dyngstaden och sophögen, fyller en viktig uppgift som producent av gödselmedel och har sin givna plats på bakgården, vid trädgårdshörnet. Sopbehållaren kan i regel placeras i ett uthus och endast tillfälligt dras fram till porten för tömning. Klädstrucken kan fästas i väggen på traditionellt vis. Piskställningen kan vara bara en enkel trästång inspänd mellan byggnaderna.

Grönsakslandet har på många tomter sedan gammalt sin givna plats. På somliga tomter är den fortfarande på samma ställe som på planritningen till brandförsäkringsbrevet från 1830-talet. När stadsstrukturen blev tätare fick många källand och trädgårdar vika för byggande. Å andra sidan har mången riven byggnad gett plats för en trädgård. Grönsakslandet utvecklades ofta till en nyttoträdgård och vidare till en trädgård att vistas i och på senare tid ibland till en gård med gräsmatta kantad av unga träd. När skuggigheten ökar går det inte längre att ha en traditionell trädgård. Det vore bra om man skulle utveckla trädbeståndet genom att återgå till att gynna fruktträd och på gårdarna anlägga artrika ängar och

Kiveykset

Pihojen kiveykset voivat paikoin olla peräisin jo 1700-luvulta. Kulutukselle alttiita kohtia kuten ajoporttien ja vaunuvajojen edustoja kivettiin ensin. Kauppiaspihoilla saattoi kiveys kattaa lähes koko pihan.

Kiveyspintaa jäsennettiin vesikourujen linjoilla. Ne erottuivat sekä ladontakuviona että selvänä painanteena. Paikoin on ladottu linjoja isommin kivin niiden suuntaisesti sekä vinosti poikittain. Kuviolla on saatettu merkitä kohtia erilaisten tavaroiden varastointia tai pysäköintiä varten. Kuviointi voi olla myös taiteellinen pihapinnan jäsenitys, kuten on pääsisäänkäyntiä korostava littein kivin ladottu kaariaihekin.

Kiveyksiä on monilla pihoilla peittynyt hiekotushiekan, pudonneiden lehtien ja vähitellen rehevöityvän kasvillisuuden alle. Paikoin on kiveyksiä tarkoituksella peitetty nurmikon alle. Jostain kiveys on poistettu putkikaivantojen tai istutusten takia. Vanha kiveys on osa rakennushistoriaa. Jos sitä on tarpeen peittää, on hyvä jättää esiin osa kiveystä pinnasta. Tällainen katkelma kertoo pihan olleen kivetty.

Nykyisin rakennettavien oleskelutasanteiden pohjaksi on yleensä luontevin ratkaisu pienialainen ja vapaa-muotoinen kiveys luonnonkivistä. Vanhassa Porvoossa on pihoilla vanhastaan paljon käytetty pieniä, pystyyn ladottuja mukulakiviä, mutta myös suurempia kiviä ja kivilaattojakin on käytetty. Harvemmin ladottujen kivien väliin kasvaa ruohosauma. Silloin pinta kestää kulutusta ja liittyy saumattomasti pihanurmeen. Betonikivistä tehdyt tiiviit ladonnat ovat helposti irrallisia tai jäykkiä ja vanhaan pihaan sopimattomia. Uudet painekyllästetyt puuritilät ovat helppoja asetella ja siirtää, mutta niiden materiaali on vieras. Paineekyllästetty puutavara, vanhat puhelinpylväät ja ratapölkyt ovat myrkyllisiä ja niinikään vieraita. Puiseksi tasoksi olisi sopivampi sivuista tasaamattomista lankuista tehty taso, jota ei rajata jäykän neliömäiseksi. Esikuvana on puurakenteinen jalkakäytävä, joka on ollut Jokikadulla 1600-luvulla. Tämä pitkospuumainen aihe löytyy myös joidenkin aittojen edustasta.

gränsvallar samt nyttoträdgårdar vid sidan av pryd-nadsplanteringar och klippta gräsmattor.

Stenläggningar

Stenläggningarna på gårdarna kan ställvis vara ända från 700-talet. För slitage utsatta ställen t.ex. framför körportar och vagnslider stenlades först. På köpmannagårdar kunde stenläggningen täcka nästan hela gården.

Stenläggningens yta disponerades av vattenrännornas linjer. De kunde urskiljas både som radade mönster och som tydliga svackor. Ställvis har linjerna radats med större stenar i linjernas riktning eller snett på tvären. Med mönstret har man kunnat utmärka platser för förvaring av olika saker eller för parkering. Mönstret kan också vara en konstfull disponering av gårdsytan, liksom det med flata stenar radade bågmotivet som framhäver huvudingången.

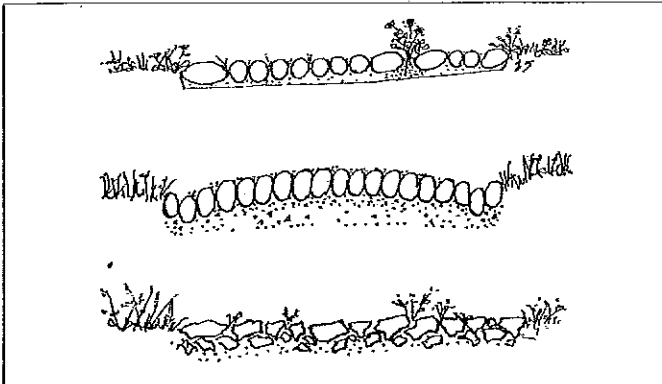
Stenläggningen har på många gårdar täckts av sandningssand, förmultnande löv och med tiden allt frodigare växtlighet. Ställvis har man avsiktligt täckt in stenläggningar under gräsmattan. Ibland har stenläggningen rivits upp i samband med rörläggningar eller för att ge plats för planteringar. Gammal stenläggning är en del av byggnadshistorien. Om den måste täckas in är det bra att lämna en del av den stenlagda ytan synlig. Ett sådant avsnitt berättar att gården har varit stenlagd.

Kuva: Kiveys johtaa sadeveden pois päin sokkelista.

Bild: Stenläggningen leder regnvattnet bort från sockeln.

När man i dag anlägger terrasser och uterum är den naturligaste lösningen i regel att som grund stenlägga en liten, fritt formad yta av natursten. I Gamla stan i Borgå har man sedan gammalt mycket använt små, toppställda kullerstenar, men också större stenar och till och med stenplattor har använts. Mellan glesare radade stenar växer gräsfogar. Då tål ytan slitage och bildar en sammanhängande helhet med gräsmattan. Tätt radade betongstenar blir lätt ett lösryckt eller stelt element som inte passar in i den gamla gårdsmiljön. De moderna tryckimpregnerade trätrallarna är lätta att lägga ut och flytta, men materialet är främmande. Tryckimpregnerat virke, gamla telefonstolpar och järnvägssyllar är giftiga och likaså främmande. Lämpligare som träunderlag vore en plan yta av okantade plankor som inte avgränsas till en stel kvadrat. Förebilden är en trottoar av trä som fanns på Ågatan på 1600-talet. Detta spångliknande motiv finns också framför en del bodar.

Uusista kiveyspinnoista vanhaan pihaan sulautuvat kauniisti luonnonkiviset, sammal- tai nurmisaumaiset ladonnat. Pieni taiteellinen aihe tai jäsenitys antaa uudelle pinnalle vivahteen, joka erottaa sen vanhasta. Aihe voidaan tehdä kiven kokoa, muotoa, sävyä tai ladonnan suuntaa vaihtamalla.

Kuvat: Kovaa kulutusta ja ajoa kestävä mukulakivien ladonta tehdään asettamalla kivet pystyyn. Ladonta on raskasta työtä, ja sen helpottamiseksi on syytä tehdä kunnallinen asennushiekkakerros. Mitä tiiviimpi on ladonta ja vähemmän hienoaainesta on mukana asennuskerroksessa, sitä hitaammin kiveys alkaa ruuhoittua. Maata peittävän, kevyesti kuormitettavan kiveyksen voi tehdä lappeelle latomalla. Kovempi kiven kärkeen osuva pistekuorma voi kallistaa sen. Monesti riittää muutamien sileäpintaisten kivien asettelu oikeaan kohtaan, esim. auton pyörien uran kohdalle tai penkin jalkojen alle.

Pintaveden juoksu

Useimmilla pihoidilla pintavesiongelma on kohdannut asukkaat jo vuosisatoja sitten, kun piha oli vielä nykyistä vilkkaammassa käytössä. Silloin ongelma ratkaistiin pihan pinnan muotoilulla niin, että vesikouruille tehtiin selvä vietto. Kourut ohjattiin palokuijiin, kadulle tai suoraan jokeen. Vanhat pintavesikourut umpeutuvat helposti kertyvästä maa-aineksesta. Kourun reunalle kasvanut puun taimi nostaa myös kasvaessaan kiviä ja muuttaa maaston kallistusta juurenniskalla.

Vesikourujen katkeamisesta seuraa ongelmia. Vesi joko juoksee rakennusten alle tai pitkin pihaa. Varsinkin kevättalven jatkuva sulan ja jäätyksen vaihtelu tekee pihasta paikoin vaarallisen liukkaan. Pitämällä vesikourut kunnossa ja puhdistamalla palokujat niihin kertyneestä aineksesta estetään sade- ja sulamisveden aiheuttamat kosteusvauriot.

Salaojituksen kaivaminen on useimmissa tapauksissa turhaa. Toisaalta salaojitus myös johtaa vettä maahan, kun sinne ohjataan sadevesiä, jotka ennen menivät pintavaluntana pois. Toisaalta sen vuoksi rikotaan ehkä yli kaksi sataa vuotta vanha pihakiveys.

Av nya stenläggningsytor smälter radningar av natursten med moss- eller gräsfogar vackert in i den gamla gården. Ett litet konstnärligt motiv eller en disposition ger den nya ytan en skiftning som skiljer den från den gamla. Motivet kan fås fram genom att man varierar storleken, formen eller färgen på stenarna eller riktningen på radningen.

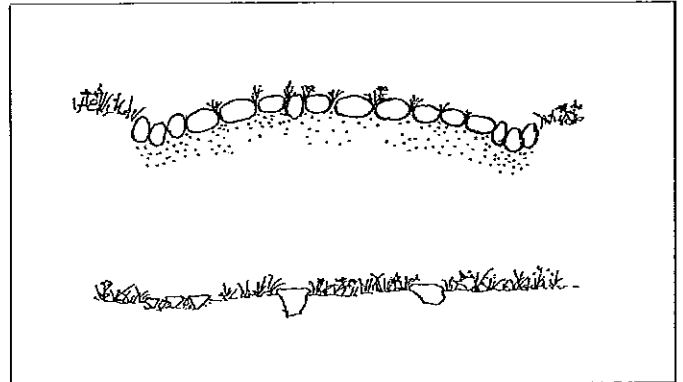

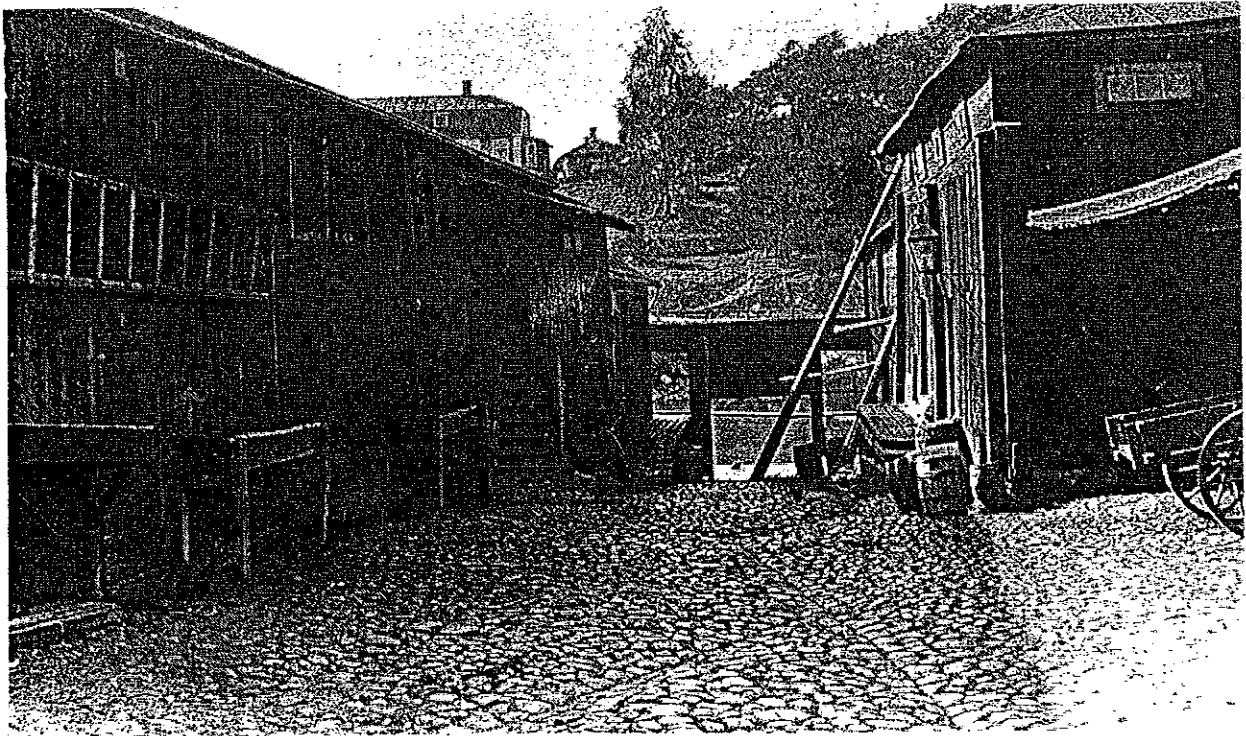
Bild: En kullerstensradning som tål hård påfrestning och körning görs så att stenarna radas upprätt. Radningen är ett tungt arbete, och för att underlätta det är det skäl att lägga ut ett ordentligt lager sand som underlag. Ju tätare radningen är och ju mindre fint material som finns med i monteringskiktet, desto långsammare börjar stenläggningen växa igen. En marktäckande stenläggning som utsätts för endast lätt belastning kan man göra genom att rada stenarna med flatsidan upp. En hårdare punktbelastning som träffar stenens spets kan få stenen att luta. Ofta räcker det med att lägga ut några släta stenar på rätt plats, t.ex. under bilhjulens slitspår eller benen på en bänk.

Ytvattenflödet

På de flesta gårdar har invånarna ställt inför problemet med ytvatten redan för århundraden sedan, när gården var i flitigare bruk än nu. Då löste man problemet genom att forma gårdens yta så att vattenrännorna gavs en tydlig lutning. Rännorna leddes till brandgatorna, gatan eller direkt i ån. Gamla ytvattenrännor gror snabbt igen av uppsamlad jord. Ett träd som vuxit upp intill rännkanten lyfter också upp stenar och ändrar markens lutning med sin rotnacke.

Brott i vattenrännor leder till problem. Vattnet rinner antingen under byggnaderna eller ut över gården. I synnerhet vårvinterns ständiga växling mellan tö och tillfrysning gör gården ställvis farligt hal. Genom att hålla vattenrännorna i skick och rensa brandgatorna från uppsamlad bråte förebygger man fuktskador orsakade av regn- och smältvatten.

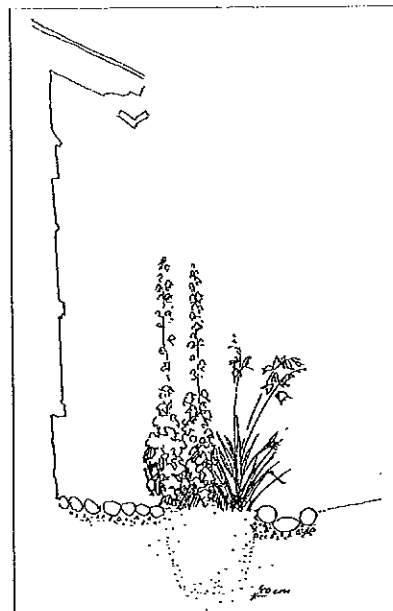
Täckdikning är i de flesta fall onödig. Dels leder täckdikning också vatten i marken, när det styrs regnvatten som förr rann bort längs markytan. Dels river man för dikningens skull upp gårdens stenläggning som kanske har mer än tvåhundra år på nacken.

Kuva: Kattojen ja pihapinnan sadevesi johdettiin kadulle tai jokeen. Nämä sadevesikourut ovat kauniisti mukulakivistä ladottuja. Ne muodostavat pihapinnoissa ja kiveyskuvioissa hienon jäsennyksen ja korostavat maaston muotoa. Kiveyksen lomasta on vettä imeytynyt maastoon ja istutusten juuris-toalueille. Sadevettä kerättiin kesäaikana tynnyreihin käyttö- ja kasteluvedeksi. Jokikatu 10 kauppiaspihan hienossa kiveyksessä kulkivat sadevesijirit suuntaa vaihtaen, vinosti poikittain yläpihalla ja rakennusten suuntaisesti alapihalla. Pihan valaisimet oli kiinnitetty rakennusten seiniin.

Bild: Regnvattnet från tak och gårdar leddes ut till gatan eller i ån. Dessa regnvattenrännor är vackert radade av kullersten. De disponerar på ett fint sätt gårdsytorna och stenbeläggningens figurer och framhäver terrängens form. Mellan stenbeläggningen har vatten sugits upp i marken och under planteringarnas rotsystem. Regnvatten samlades sommartid upp i tunnor till bruks- och bevattningsvatten. På köpmannagården på Ågatan 10 löpte regnvattengirarna i den fina stenbeläggningen kors och tvärs, diagonalt på den övre gården och i byggnadernas riktning på den nedre. Gårdsbelysningen var fäst vid husväggarna.

Kuva: Kukkapenkki sijoitetaan rakennuksen vierellä selvästi erilleen kivijalasta ja räystäslinjan eteen. Istutuksen taustan tulee kallistua selvästi rakennuksesta pois päin. Katolta putoavan lumen tulisi osua kukkapenkin eteen pihalle.

Terrassit

Pihamaata pengerrettiin jyrkillä rinteillä rakennusten perustusten, ajoluiskien ja puutarhojen vuoksi. Kallioisilla tonteilla muotoiltiin penkereitä ja tasanteita myös, jotta saatiin kerättyä riittävän syvästi multaa pihan kasvimaista varten. Kalliopainanteiden puutarhat ovat olleet yllättävän reheviä, kun niihin on ohjattu sopivasti sadevesiä. Purettujen rakennusten paikoilla on nykyisin usein puutarhaterasseja.

Vanhat terrassit on tehty hakatuista luonnonkivistä. Niiden koloista pääsi vesi valumaan pois. Routakaan ei niitä liikutellut, koska niiden taakse oli laitettu riittävän karkeaa maata. Vain kivien lomaan kasvaneet puut ovat murtaneet kivimuureja ja pengerryksiä.

Terrasser

På branta sluttningar terrasserades gårdsplanen för husgrundernas, körrampernas och trädgårdarnas skull. På bergiga tomter formade man terrasser och avsatser

Jyrkillä rinteillä on terassin teko vaikeaa. Maan paino ja rinteessä kulkeva vesi rikkovat usein uusia puu- tai betonirakenteisia muureja. Kestävä muuri tulisi latoa vanhaan tapaan kivistä. Kaltevaan pintaan sopii monella pihalla luonnonmukainen kukkaniitty, jota voi rikastaa kulttuurikasveilla. Rinnettä voi vahvistaa kiveämällä vesikouru luonnonkivistä niihin paikkoihin, joissa vesi virtaa voimakkaasti.

Pihan kasvillisuus

Uusia hyöty-, koriste- ja rikkakasvilajeja on vuosisatojen ajan jatkuvasti tuotu Vanhaan Porvooseen. Alunperin viljeltiin kaupungissa vain hyötykasveja, mutta Porvoossa on jo hyvin vanha perinne myös koristeistutuksille. Esimerkiksi Porvoon 1760-luvun tuhoisa palo pysäytettiin syreeniaidanteeseen. Kirkon alapuolisessa rinteessä oli aidatut kukkatarhat kirjattu 1780-luvun palovakuutukseen.

Rakennusten ja miljööen kehityksessä pyritään säilyttämään mahdollisimman paljon vanhaa; samoin tulee myös kasvien valinnassa keskittyä perinteiseen lajistoon. Tämä on helppoa, sillä Porvoossa on vanhastaan rikas kulttuurikasvilajisto. Nykyisin on taas innostuttu vanhoista hienoista ruusulajikkeista ja "isoäidin" koristekasveista. Niiden taimia on saatavissa useista taimitarhoista. Lähiseudun taimitarhojen kanssa yritetään tehdä yhteistyötä, jotta saataisiin vanhojen porvoolaisten kannan taimia.

Innokkaimmat puutarhurit ovat kautta aikojen kokeilleet joitain uutuusiakin. Näistä kokeiluista suurin osa, esimerkiksi kesäkukat, vaikuttavat vain vähän pihakokonaisuuteen. Niiden kasvien osalta, jotka tulevat kasvaessaan vaikuttamaan kaupunki- tai katukuvaan, tulee pitäytyä ainoastaan perinteisissä lajeissa. Esimerkiksi suureksi kasvavat havupuut eivät sovi pihapuiksi. Niistä tulee vähitellen liian hallitsevia pienimittakaavaisten rakennusten vierellä.

Vanhin kulttuurikasvilajisto

Kaukaisinta, kirjoittamatonta historiaa edustavat jo rautakaudella, viikinkiaikana tai keskiajalla käytetyt hyötykasvit ja viljelyä seuranneet rikkakasvit. Näitä esiintyy vielä muutamissa puutarhoissa ja pappilan seudun niityillä. Ne kuuluvat ainutlaatuisena osana vanhan Porvoon historiaan. Keskiajalta peräisin olevat kasvilajit ovat tavallaan samaa ikäluokkaa kuin kivi-kirkko ja osa katuverkkoa. Jotkut näistä kasveista ovat komeita ja helposti tunnistettavia. Osan taas huomaa ja tunnistaa vain asiantuntija. Tähän harvinaistuvaan lajistoon kuuluvat mm: koirankieli (hundtunga, *Cynoglossum officinale*), mustakoiso (nattskatta, *Solanum nigrum*) ja kyläkarhiainen (krustistel, *Cardus crispus*).

Näiden kasvilajien säilyminen edellyttää vanhan tavan mukaista pihan hoitoa ainakin joissakin paikoissa.

också för att kunna samla tillräckligt djupt med mylla för gårdens trädgårdsland. Trädgårdarna i bergsskrevorna är förvånansvärt frodiga när man avlett lämpliga mängder regnvatten i dem. På platserna för rivna byggnader finns numera ofta trädgårdsterrasser.

Gamla terrasser är gjorda av huggna naturstenar. Ur hålligheterna i dem kunde vattnet rinna bort. Inte heller tjälen kunde rubba dem, eftersom de hade backats upp med tillräckligt grov jord. Endast träd som vuxit upp mellan stenarna har lyckats spränga dessa stenmurar och terrasseringsar.

Växtligheten på gården

Nya arter av nytto-, prydnads- och ogräsväxter har under århundradenas lopp hela tiden kommit in i Gamla stan. Ursprungligen odlade man endast nyttoväxter i staden, men Borgå har redan en mycket gammal tradition när det gäller prydnadsplanteringar. Till exempel vet man att den ödesdigra branden i Borgå på 1760-talet hejdades av en syrenhäck. På branten nedanför kyrkan hade inhägnade blomstersängar antecknats i en brandförsäkring som tagits på 1780-talet.

Utvecklingen av byggnader och miljöer går ut på att i så hög grad som möjligt bevara gammalt; likaså bör man vid val av växter hålla sig till de gamla arterna. Detta är lätt, eftersom Borgå sedan gammalt har en rik flora av kulturväxter. I dag har det åter blivit populärt med gamla fina rosensorter och "mormors" prydnadsväxter. Plantor till dem finns att få i flera plantskolor. Med traktens plantskolor pågår ett samarbete för att få tag på plantor av gammal Borgåstam.

De ivrigaste trädgårdsodlarna har genom tiderna försökt sig också på några nya arter. Av dessa experiment inverkar större delen, till exempel sommarblommorna, endast ringa på gården som helhet. När det gäller sådana växter, som när de växer ut kommer att påverka stads- och gatubilden, skall man hålla sig till enbart traditionella sorter. Till exempel barrträd som växer sig stora lämpar sig inte som gårdsträd. De blir med tiden alltför dominant invid de småskaliga byggnaderna.

De äldsta kulturväxterterna

Den mest avlägsna, oskrivna historien representeras av nyttoväxter som användes redan under järnåldern, vikingatiden eller medeltiden och av ogräsarterna som följde odlingen i spåren. Dessa förekommer fortfarande i några trädgårdar och på ängarna kring prästgården. De ingår som en unik del i Gamla stans och Borgås historia. Växtarter från medeltiden är på sätt och vis av samma ålder som stenkyrkan och en del av gatunätet. Somliga av dessa växter är ståtliga och lätta att känna igen. En del är sådana att endast en sakkunnig förmår upptäcka och identifiera. Till detta allt mer sällsynta artbestånd hör bl.a hundtunga (koirankieli, *Cynoglossum officinale*), nattskatta (mustakoiso, *Solanum nigrum*) och krustistel (kyläkarhiainen, *Cardus crispus*).

Kasvit tarvitsevat välillä kitkettävää paljasta maanpintaa sekä ravinteista rikasta kompostilannoitusta. Olisi tärkeää, että ainakin joillakin pihalla pidettäisiin vähän kuoputettuja kulmia monilajisena niittynä ja ketotantereena tai kasvimaana tällaisten kasvien elämää varten. Hahmoltaan tällaisen kasvimaan pieni epämääräisyys jossakin osassa tonttia sopii hyvin Vanhan Porvoon pihapiireihin. Tieto lisää tällaisten "muinaiskasvien kukkapankkien" jännittävyyttä.

Muutamia keskiaikaisia rohdos- tai koristekasveja kasvaa yhä joillakin pihalla, esimerkiksi tummatulikukka (mörkt kronljus, *Verbascum nigrum*), keltamo (skelört, *Chelidonium majus*), koiruoho (malört, *Artemisia absinthium*), rohtosormustinkukka (fingerborgsblomma, *Digitalis purpurea*) ja akileija (akleja, *Aquilegia vulgaris*). Monilajisilla pihanurmilla kasvaa myös muinaistulokkaita, jotka ovat vanhoja hyötykasveja, kuten esimerkiksi maahumala (jordreva, *Glechoma hederacea*) ja niittyhumala (*Prunella vulgaris*) ja mukulaleinikki (*Ranunculus ficaria*).

Ryytimaat ja hyötypuutarhat

Vanhaan pihanpitoon kuului useimmiten keittiökasvitarha. Juures- ja ryytimaat sopivat erittäin hyvin niin pienille tonteille kuin suurempien tonttien hyötypuutarhaan tai pienialaisiin istutuspaikkoihin kauppiaapihoilla.

Vanhoja mauste- ja lääkekasveja ovat mm: rohtokalmujuuri, ilma-, pilli- ja ruohosipuli, tilli, maustekirveli, aaprottimaruna, piparjuuri, mali, palsamipäivänkakkara, turkinpippuri, korianteri, fenkoli, humala, iisoppi, isohirvenjuuri, laventeli, nukula, liperi, vihannekrassi, jalominttu, saksankirveli, basilika, maustemeirami, mäkimeirami, anisruoho, rosmariini, rohtoluppio, kesäkynteli, keltasinappi, tarharaunioyrtti, rohtoraunioyrtti, pietaryrtti, kähäräpietaryrtti, situuna-ajuruoho ja tarhaajuruoho.

För att dessa växtarter skall överleva måste gården skötas enligt gammal sed åtminstone ställvis. Växterna behöver öppen jord som tidvis rensas samt näringsrik kompostgödsel. Det vore viktigt att åtminstone på några gårdar hålla kvar lite uppkrafsade hörn som artrika ängar och gräsmarker eller trädgårdsland där sådana växter kan fortleva. Ett sådant trädgårdsland av lite obestämt utseende i ett hörn av tomten passar också bra in i gårdsmiljöerna i Gamla stan. Kunskap gör sådana här "blombänkar med fornväxter" ännu mera spännande.

Vissa medeltida medicinal- och prydnadsväxter växer fortfarande på några gårdar, till exempel mörkt kronljus (tummatulikukka, *Verbascum nigrum*), skelört (keltamo, *Chelidonium majus*), malört (koiruoho, *Artemisia absinthium*), fingerborgsblomma (rohtosormustinkukka, *Digitalis purpurea*) och akleja (akileija, *Aquilegia vulgaris*). På gräsmattorna växer också forntida nykomlingar som är gamla nyttoväxter, såsom jordreva (maahumala, *Glechoma hederacea*) och brunört (niittyhumala, *Prunella vulgaris*) samt svalört (mukulaleinikki, *Ranunculus ficaria*).

Kryddland och trädgårdsland

Till gammal gårdsskötsel hörde oftast en köksträdgård. Rotfrukts- och kryddland passade mycket bra in på såväl små tomter som i trädgårdarna på större tomter eller i köpmannagårdarnas småskaliga planteringar.

Gamla krydd- och medicinalväxter är bl.a. luft-, pip- och gräslök, dill, svensk körvel, åbrodd, pepparrot, malört, balsamblad, spansk peppar, koriander, fänkål, humle, isop, alant, lavendel, hjärtstilla, libsticka, kryddkrasse, ädelmynta, spansk körvel, basilika, mejram, backmejram, anis, rosmarin, blodtopp, sommarkyndel, vitsenap, fodervallört, äkta vallört, renfana, krusbladig renfana eller munkrenfana, citrontimjan och trädgårdstimjan.

Kuva: Muutamilla pienillä ryytimailla kasvatetaan yhä monia mausteyrttejä ja entisiä lääkekasveja. Hauskimpia nykyaikaisia muistumia maustetarhasta on eräällä pihalla maustekasvien ruukut, joilla verhoitiin kaivonkansi.

Bild: I några små kryddland odlas fortfarande många kryddörter och gamla medicinalväxter. Bland de roligaste moderna minnena av en kryddgård är kryddväxtkrukorna, som på en gård använts att beklä brunnslöcket med.

Vanhassa Porvoossa on ainakin jo 1700-luvulla kasvatettu juuresten, kaalien, herneiden ja yrttien lisäksi marjapensaita ja hedelmäpuita. Esimerkiksi tiedetään erään puutarhan tuottaneen vuonna 1748 joitakin tynnyreitä omenia, päärynöitä ja karviaismarjoja. Kaupunkikuvallisesti tärkeimpiä hyötykasveja ovat hedelmäpuut. Ne sopivat erinomaisesti myös pihapuiksi. Korkeakasvuisin ja pitkäikäisin on päärynäpuu. Omenapuut ovat yleisimpiä ja varsin pitkäikäisiä. Kirsikka- ja luumupuut ovat lyhytikäisempiä ja pienempiä. Hedelmäpuiden kokoa ja kasvumuotoa on aina säädelty leikkaamalla.

Perinteiset koristeistutukset

Koristekasveilla on ollut miljöössä yhtä tärkeä sija kuin rakennusten julkisivujen koristelulla. Paljon hoitoa vaativia kukkaistutuksia aletaan taas harrastaa. Monilla pihoiilla uudistetaan istutuksia myös siksi, että maan kertymisestä on aiheutunut rakennuksille lahovauriota. Istutuksia mietittäessä on tiedostettava niiden vaatima hoito tulevaisuudessa. Parempi on vähän hyvin hoidettuja koristeistutuksia kuin paljon huonosti hoidettuja.

Kuva: Jokikadun ja rannan välissä oli vielä 1800-luvun alkupuolella rantavajoja. Niiden sijalle tehtiin aidattuja puutarhoja, jotka sitten poistettiin kadun leventämisen ja rantamuurin tieltä 1890-luvulla. Kuva on vuodelta 1898. Puutarhassa on keskellä oleskeluryhmä ja vierustalla hyötykasvimaat ja marjapensaat.

I Gamla stan har man åtminstone redan på 1700-talet utöver rotfrukter, kål, ärtor och örter odlat bärbuskar och fruktträd. Till exempel vet man att en trädgård år 1748 producerade några tunnor äppel, päron och krusbär. För stadsbilden är fruktträden de viktigaste nyttoväxterna. De passar utmärkt också som gårdsträd. Resligast och mest långlivat är päronträdet. Äppelträden är mycket vanliga och blir rätt gamla. Körsbärs- och plommonträden är mera kortlivade och småväxta. Fruktträdens omfång och form har alltid tuktats genom beskärning.

Traditionella prydnadsplanteringar

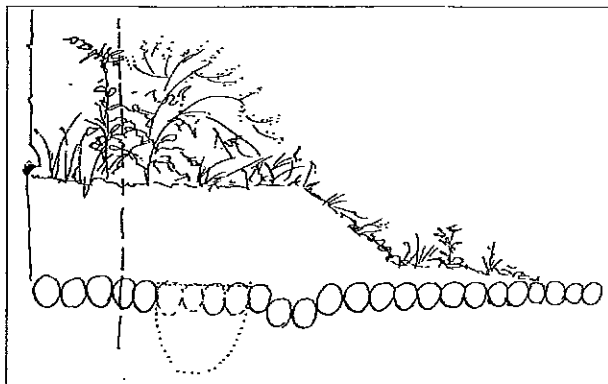
Prydnadsväxterna har haft en lika viktig plats i miljön som byggnadernas fasaddekorationer. Blomsterrabatter som kräver mycket skötsel är igen i ropet. På många gårdar lägger man om planteringarna också för att anhopningen av jord har orsakat rötskador på byggnaderna. När man funderar på planteringar skall man vara medveten om vilken skötsel de kommer att kräva i framtiden. Det är bättre med några välansade prydnadsplanteringar än många vanskötta.

Bild: Mellan Ågatan och stranden fanns ännu i början av 1800-talet strandbodor. I stället för dem anlades ingärdade trädgårdar, som sedan fick ge vika när gatan breddades och strandmuren uppfördes på 1890-talet. Bilden är från 1898. I trädgårdens mitt finns en sittgrupp och intill den grönsaksland och bärbuskar.

Perennapenkkejä oli varsinkin päärakennuksen seinustalla ja käytävien varsilla, mutta myös medaljonkeina nurmella. Lajit valittiin tarkoin kukinnan värin ja lehvästön hahmon mukaan kuvioiksi. Niissä oli vaihtuvia muotoja. Istutuskuvioista yksinkertaisimmat olivat rinnakkaiset rivit ja ringit. Nykyaikainen luonnonmukainen monilajinen perennapenkki on ensimmäisten vuosien jälkeen helppohoitaisempi kuin tarkkaan jäsennetyt istutuskuviot. Niiden kasvivalinnassa voi käyttää vanhoja tuttuja lajeja, mutta on oltava tarkempi siitä, että lajit sopivat biologisesti hyvin yhteen.

Lajivalinnassa on lähdettävä kasvupaikan olosuhteista: valon ja kosteuden määrästä sekä kasvualustan viljavuudesta. Toiseksi on tärkeä miettiä haluttu hahmo erilaisille istutuksille pihan eri osissa. Tätä varten tutkitaan pihan mahdollisia menneen ajan toimintoja, arvoasetelmia ja jäsennyksen vaihtoehtoja: missä olivat perennapenkit, kasvimaat ja marjapensaat, mikä osa pihasta oli ketoa tai niittyä, miten pensaat ja hedelmäpuut jäsenivät pihaa. Monilla pihalla on jäljellä yllättävän rikas kasvilajisto. Osa on selvinnyt nurmikoksi leikkuusta, osa villiintyneen heinikon kilpailussa ja varjostuvilla reunustoilla. Tarkoin on mietittävä, miten paljon voidaan hoitaa vaativia hyöty- ja koristekasvi-istutuksia. Ne vaativat aina eniten hoitoa alkuvuosina, kun taimet ovat vielä hentoja.

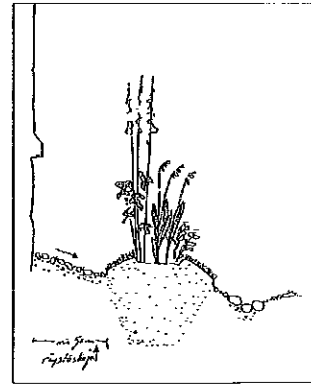
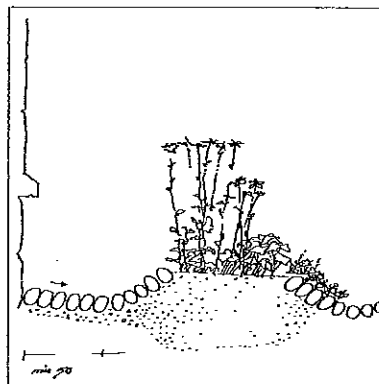
Kuvat: Seinustalla on toisinaan haitallinen, alapohjan tuuletuksen estävä ja seinustaa lahoittava kukkapenkki. Maa on noussut vähitellen tai täytetty. Alta voi löytyä vanha kiveys. Tällaisen istutuksen voi korvata kapealla perennapenkillä. Istutuksen tausta on hyvä sorastaa tai kivetä, jotta sen voi helpommin pitää puhtaana kertyvästä materiaalista, eikä seinustalle roisku multaista vettä.

Kasvualusta kannattaa tehdä kunnolla. Perennoille on hyvä laittaa 40-60 cm:n multakerros. Jos haluaa mukailia vanhaa aikaa kohopenkkiä, voi kivistä nostaa helman perennapenkille ja istuttaa niiden lomaan jonkin reunuskasvin.

Nurmireunaiselle kohopenkille tehdään reunus kylvämällä kaltevalle pinnalle nurmi. Kun se on juurtunut, leikataan reunaa matala kynnys. Nykypuutarhurin pikaratkaisu on valmis nurmimatto, mutta sen lajisto on pelinurmen lajistoa. Nurmireunus on hoidettavana vaikea ja työläs.

Perennrabatter fanns i synnerhet intill huvudbyggnadens vägg och vid gångarna, men också som medaljonger i gräsmattan. Arterna valdes ut noggrant enligt blomställningens färg och bladverkets form så att de bildade ett mönster. Här varierade modet. De enklaste planteringsmönstren var parallella rader och ringar. En modern naturenlig perennrabatt med flera arter är efter de första åren lättare att sköta än strikt disponerade planteringsmönster. Vid växtvalet kan man då använda gamla bekanta arter, men man måste vara noggrannare med att arterna biologiskt går bra ihop.

Vid valet av växter skall man utgå från förhållandena på växtplatsen: ljuset och fuktigheten samt växtunderlagets bördighet. För det andra är det viktigt att fundera ut vilken form man vill ha på de olika planteringarna på olika delar av gården. För detta undersöker man eventuell forntida verksamhet på gården, rangkonstellationer och alternativa dispositioner: var låg perennrabatterna, grönsakslandet och bärbuskarna, vilken del av gården var gräslinda eller äng, hur disponerade bärbuskarna och fruktträden gården. Många gårdar har kvar en överraskande rik flora. En del arter har klarat sig nedklippta till gräsmatta, en del i konkurrensen med förvildade gräsplättar och i skuggiga hörn av gården. Det är skäl att noga tänka efter hur mycket odlingar med krävande nytto- och prydnadsväxter man klarar av att sköta. De kräver alltid mest skötsel under de första åren, när plantorna ännu är späda.

Bilder: Intill väggen finns ibland en skadlig blombank som hindrar vädringen av bottenbjälklaget och åstadkommer väggrotta. Marken har småningom stigit eller byggts upp. En sådan plantering kan ersättas med en smalare perennrabatt. Utrymmet bakom planteringen är bra att grusa eller stenlägga för att lättare kunna hålla det rent från anhopat material och för att hindra att väggen blir nedstritt av jordigt vatten.

I gammal stenläggning kan man anlägga en blombank genom att plocka bort en del av stenarna. Det är värt att göra växtunderlaget ordentligt. Perenner skall helst ha ett 40 cm jordlager. Vill man efterlikna gammaldags högbänkar kan man lyfta upp en fäll av stenar på perennrabatten och plantera någon kantväxt mellan stenarna.

På en gräskantad högrabatt görs kanten så att man besår en sluttande yta med gräs. När gräset har rotat sig klippas i låg tröskel i kanten. Dagens trädgårdsodlare kan ta till en snabbblösning med färdig gräsmatta, men där är artbeståndet tröst, anpassat för att fungera som spelunderlag. En gräskant är svårskött och arbetsdryg.

Istutusten teosta ja hoidosta on yksityiskohtaisia ohjeita puutarhakirjoissa. Vanhoista viljelyoppaista löytyy vielä malleja vanhoille istutustavoille. Suositeltava opaskirja on esimerkiksi Pentti Alangon ja Pirkko Kahilan: "Ukonhattu ja ahkeraliisa - Perinteiset koriste- ja hyötykasvit", Ulla Beyronin "Blommor från mormors tid" tai Lena Israelssonin "Köksträdgården. Det gröna arvet".

Perinteiset koristekasvit

Perinteisiksi koristekasveiksi luetaan viimeistään 1900-luvun alkuvuosikymmeninä käyttöön otetut lajit. Osa niistä on luonnonlajeja ja osa on jalostettuja. Vanhat kotimaiset maatiaiskasvit ovat sopeutuneet kasvuoloihimme ja ovat kestäviä ja sitkeitä. On vaikea sanoa, milloin jokin kasvi olisi otettu tai vakiintunut käyttöön.

Porvoon kymnaasin kokoelmapuutarhan pitkät lajilistat vuosilta 1783-87 sisältävät hyvin monia nykyisin tuttuja, vierasperäisiä koristekasveja:

Koreakärsämä	Vitpytty
Salkoruusu	Stockros
Jalokiurunkannus	Sibirisk nunneört
Rauniokilkka	Murreva
Isoritarinkannus	Stor riddarsporre
Harjaneilikka	Borstnejlika
Mooseksenpalavapensas	Diptam
Rohtosormustinkukka	Fingerborgsblomma
Illakko	Aftonviol
Palavarakkaus	Studentnejlika
Kuolanpioni	Sibirisk pion
Lyhtykoiso	Judekörs
Lehtosinilatva	Blågull
Koristeraparperi	Flikrabarber
Syyspäivänhattu	Höstrudbeckia

Porvoon vanhoissa puutarhoissa kasvaa osa luettelon kasveista villiintyneinä mm akileja, illakko ja jalokiurunkannus.

Silloisen kokoelman listoilla oli myös tuttuja yksivuotisia kesäkukkia, köynnöksiä ja ryhmäkasveja:

Punarevonhätä	Räsvans
Kirjorevonhätä	Papegojamarant
Kehäkukka	Ringblomma
Kiinanasteri	Trädgårdsaster
Kukonharjat	Tuppkam
Ruiskaunokki	Blåklint
Kultalakka	Lackviol
Kruunukakkara	Kranskrage
Reunuspäivänkakkara	Mattram
Tarhakukonkannus	Romersk riddarsporre

Detaljerade anvisningar för hur man anlägger och sköter planteringar finns i trädgårdsböcker. I äldre odlingsböcker finns det ännu modeller för gamla planteringsätt. En handbok som kan rekommenderas är t.ex. Pentti Alankos och Pirkko Kahilas "Ukonhattu ja ahkeraliisa - Perinteiset koriste- ja hyötykasvit", Ulla Beyrons "Blommor från mormors tid" eller Lena Israelssons "Köksträdgården. Det gröna arvet".

Traditionella prydnadsväxter

Till de traditionella prydnadsväxterna räknas arter som tagits i bruk senast under 1900-talets första decennier. En del av dem är naturliga sorter och en del förädlade. Gamla inhemska lantväxter har anpassat sig till våra växtförhållanden och är hårdiga och tåliga. Det är svårt att säga när en växt tagits i bruk eller etablerat sig.

De långa artförteckningarna från Borgå gymnasiums botaniska samlingar från åren 1783-87 innehåller många i dag välkända prydnadsväxter av främmande ursprung:

Achillea ptarmica f. multiplex
Alcea rosea
Corydalis nobilis
Cymbalaria muralis
Delphinium elatum
Dianthus barbatus
Dictamnus albus
Digitalis purpurea
Hesperis matronalis
Lychnis chalcidonica
Paeonia anomala
Physalis alkekengi
Polemonium caeruleum
Rheum palmatum
Rudbeckia laciniata

I de gamla trädgårdarna i Borgå växer en del av förteckningens växter förvildade, t.ex. Akleja, aftonviol och sibirisk nunneört.

På listean över de dåtida samlingarna fanns också bekanta ettåriga sommarblommor, slingerväxter och rabattväxter:

Amaranthus caudatus
Amaranthus tricolor
Calendula officinalis
Callistephus chinensis
Celosia argentea, C. cristata
Centaurea cyanus
Cheiranthus cheiri
Chrysanthemum coronarium
Tanacetum parthenium (Chrysanthemum p.)
Concolida ajacis

Kirjokierto
Kurpista
Kiinanneilikka
Ajannäyttäjä
Saippo
Tuoksuherne
Kesämalvikki
Sinilobelia
Kesäkuuruoho
Sinilupiini
Kesäleukoija
Tarhaneito
Tuoksuressa
Isosamettikukka
Ryhmäsamettikukka
Köynnöskrassi
Paperikukka
Tsinnia

Blåvinda
Pumpa
Sommarnejlika
Timvisare
Iberis
Luktärt
Somarmalva
Kaplobelia
Judas penningar
Blålupin
Sommarlövkoja
Jungfrun i det gröna
Luktreseda
Samnetsblomster
Samnetsblomster
Indiankrasse
Pappersblomster
Zinnia

Convolvulus tricolor
Cucurbita pepo
Dianthus chinensis
Hibiscus trionum
Iberis
Lathyrus odoratus
Lavatera trimestris
Lobelia erinus
Lunaria annua
Lupinus angustifolius
Matthiola incana
Nigella damascena
Reseda odorata
Tagetes erecta
Tagetes patula
Tropaeolum majus
Xeranthemum annuum
Zinnia

Vanhastaan käytettyjä monivuotisia tai kaksivuotisia kukkia on seuraavassa listassa. Osaa niistä on viljelty jo keskiajalta lähtien.

Mångåriga blommor som använts sedan gammalt ingår i följande lista. En del av dessa har odlats ända sedan medeltiden.

Tarhaukonhattu
Kirjoukonhattu
Aitoukonhattu
Lehtoukonhattu
Alppitatar
Röyhytatar
Suomentatar
Laavatatar
Helminukkajäkkärä
Syysasteri
Pajuasteri
Isotähtiputki
Konnantatar
Peurankello
Ukonkello
Maariankello
Harakankello
Kurjenkello
Vuohenkello
Varsankello
Vuorikaunokki
Tarhasinivalvatti
Harjaneilikka
Särkynäysydän
Kevätvuohenjuuri
Siperianampiaisyrtti
Japanintatar
Jättitatar
Keisarinpikarililja
Kyläkurjenpolvi
Verikurjenpolvi
Rusopäivänlilja
Keltapäivänlilja

Trädgårdsstormhatt
Brokig stormhatt
Stormhatt
Nordisk stormhatt
Alpslide
Vippslide
Vippslide
Grå pilört
Pärleternell
Höstaster
Videaster
Stjärnfloka
Stor ormröt
Toppklocka
Hässléklocka
Mariaklocka
Ängsklocka
Stor blåklocka
Knölklocka
Nässelklocka
Bergklint
Parksallat
Borstnejlika
Löjtnantshjärta
Gemsrot
Stor drakblomma
Parkslide
Jätteslide
Kejsarkrona
Ängsnäva
Blodnäva
Brunröd daglilja
Klargul daglilja

Aconitum x cammarum (A. x storkianum)
Aconitum x cammarum 'Bicolor'
Aconitum napellus
Aconitum septentrionale (A. x lycoctonum)
Aconogonon alpinum (Polygonum a.)
Aconogon divaricatum (Polygonum d.)
Aconogon x fennicum
Aconogon weyrichii (Polygonum w.)
Anaphalis margaritacea
Aster novi-belgii
Aster x salignus
Astrantia major
Bistorta major (Polygonum bistorta)
Campanula glomerata
Campanula latifolia
Campanula medium
Campanula patula
Campanula persicifolia
Campanula rapunculoides
Campanula trachelium
Centaurea montana
Cicerbita macrophylla
Dianthus barbatus
Dicentra spectabilis
Doronicum orientale
Dracocephalum sibiricum
Fallopia japonica (Reynoutria j.)
Fallopia sachalinensis (Reynoutria s.)
Fritillaria imperialis
Geranium pratense
Geranium sanguineum
Hemerocallis fulva
Hemerocallis lilio-asphodelus

Kuunliljat
 Isohirvenjuuri
 Saksankurjenmiekka van-
 hat lajikkeet
 Harmaatalvikki
 Päivänkakkara
 Ruskolilja
 Sahramililja
 Tiikerililja
 Tarhasarjalilja
 Varjolilja
 Keltakannusruoho
 Komealupiini
 Valkopiippo
 Ruusumalva
 Myskimalva
 Hentohelmililja
 Luhtalemmikki
 Puistolemmikki
 Valkonarsissi
 Keltanarsissi
 Jalopioni
 Tarhapioni
 Turkinpioni
 Tillipioni
 Kaukasianunikko
 Siperianunikko
 Idänunikko
 Paratiisililja
 Etelänruttojuuri
 Viiruhelvi
 Syysleimu vanhat lajikkeet
 Kellosinilä
 Pihäesikko
 Etelänkevätesikko
 Loistoesikko
 Kevätesikko
 Kääpiöesikko
 Rohtosuopayrtti
 Idänsinililja
 Siperianmaksaruoho
 Punamaksaruoho
 Kanadanpiisku
 Jalopähkämö
 Tarharaunioyrtti
 Auringontähti
 Lehtoängelmä
 Pikkuängelmä
 Niittykullero
 Pikkutalvio
 Tuoksuorvokki

Funkia
 Alant
 Trädgårdsiris
 gamla hybrider
 Gråmalva
 Prästkrage
 Brandlilja
 Saffranslilja
 Tigerlilja
 Flocklilja
 Krollilja
 Sporreblomma
 Blomsterlupin
 Vittfryle
 Rosenmalva
 Myskmalva
 Pärhyacint
 Äkta förgätmigej
 Trädgårdsförgätmigej
 Pingstlilja
 Påsklilja
 Luktpion
 Bondpion
 Turkisk pion
 Dillpion

 Sibirisk vallmo
 Jättevallmo
 Paradislilja
 Pestrot
 Randgräs
 Höstflox gamla varianter
 Lappblågull
 Trädgårdsaurikel
 Lundviva
 Trädgårdsviva
 Gullviva
 Jordviva
 Söpnejlika
 Rysk blåstjärna
 Gyllenfetblad
 Röd kärinskål
 Kanadensiskt gullris
 Praktbetonica
 Fodervallört
 Strålöga
 Aklejruta
 Kustruta
 Bullerblomster
 Vintergröna
 Luktvio

Hosta
 Inula helenium
 Iris germanica ja Iris barbara-
 hybridit
 Lavatera thuringiaca
 Leucanthemum vulgare
 Lilium bulbiferum
 Lilium bulbiferum subsp. croceum
 Lilium lancifolium
 Lilium maculatum-hybr.
 Lilium martagon
 Linaria vulgaris
 Lupinus polyphyllus
 Luzula luzuloides
 Malva alcea
 Malva moschata
 Muscari botryoides
 Myosotis scorpioides
 Myosotis sylvatica
 Narcissus poeticus
 Narcissus pseudonarcissus
 Paeonia Lactiflora-hybr.
 Paeonia officinalis
 Paeonia peregrina
 Paeonia tenuifolia
 Papaver bracteatum
 Papaver croceum
 Papaver pseudo-orientale
 Paradisea liliastrum
 Petasites hybridus
 Phalaris arundinacea 'Picata'
 Phlox paniculata
 Polemonium acutiflorum
 Primula Auricula-hybr.
 Primula elatior
 Primula Elatior-hybr.
 Primula veris
 Primula vulgaris
 Saponaria officinalis
 Scilla siberica
 Sedum aizoon
 Sedum telephium
 Solidago canadensis
 Stachys grandiflora
 Symphytum asperum
 Telecia speciosa
 Thalictrum aquilegifolium
 Thalictrum minus
 Trollius europaeus
 Vinca minor
 Viola odorata

Jo 1800-luvulla, tai sitä aikaisemminkin käytettyjä pensaita ja pieniä puita ovat mm:

Aitaorapihlaja
 Iso-orapihlaja
 Keltakuusarna

Häckhagtorn
 Trädhagtorn
 Gulltry

Redan på 1800-talet användes bl.a. följande buskar och mindre träd:

Crataegus grayana
 Crataegus submollis
 Lonicera chrysantha

Rusokuusama
Pihajasmike
Tertuselja
Viitapihlaja-angervo
Idänvirpiangervo
Taiganvirpiangervo
Mökinangervo
Lumimarja
Puistosyreeni
Unkarinsyreeni
Pihasyreeni

Rosentry
Luktschersmin
Druvfläder
Rönnspirea
Kvastspirea
Bukettspirea
Purpurspirea
Snöbär
Norrländssyren
Ungersk syren
Syren

Lonicera tatarica
Philadelphus coronarius
Sambucus racemosa
Sorbaria sorbifolia
Spiraea chamaedryfolia
Spiraea media
Spiraea x rosalba
Symphoricarpos albus var. laevigatus
Syringa x henryi
Syringa josikaea
Syringa vulgaris

Vanhoja ruusuja ovat:

Karjalanruusu
Neidonruusu
Koiranruusu
Kartanoruusu
Sammalruusu
Orjanruusu
Kirkonruusu
Valamonruusu
Venäjänruusu
Metsäruusu
Mökinruusu
Tornionlaaksonruusu
Mustialanruusu
Piharuusu
Juhannusruusu
Suviruusu
Papulanruusu
Rosa 'Pohjolan kuningatar'
Neuvoksenruusu

Finnros
Jungfruros
Stenros
Centifolieros
Mossros
Nyponros
Kyrkogårdsros
Valamoros

Kanelros
Bukettros
Tornedalsros
Nordisk ros

Finlands vita ros

Rosa 'Kaiserin des Nordens'
Kamtjatkaros

Gamla rosor är:

Rosa acicularis
Rosa alba
Rosa canina
Rosa centifolia
Rosa centifolia 'Muscosa'
Rosa dumalis
Rosa 'Francofort'
Rosa 'Splendens' (Gallica-hybr.)
Rosa glabrifolia
Rosa majalis
Rosa majalis 'Foecundissima'
Rosa majalis 'Tornedal'
Rosa 'Minette'
Rosa x malyi
Rosa pimpinellifolia 'Plena'
Rosa 'Poppius' (pimpinellifolia-hybr.)
Rosa 'Staffa' (Pimpinellifolia-hybr.)
(Rugosa-hybr.)
Rosa x spaethiana

Vanhoja köynnöksiä ovat mm:

Punavaula
Mustakoiranköynnös
Punakoiranköynnös
Valkokärhunköynnös
Punakärhunköynnös
Kalloköynnös
Köynnöspinaatti
Humala
Ruusunätkelmä
Tuoksuheme
Tuoksuköynnöskuusama
Ruotsinköynnöskuusama
Kanadankilpikierto
Aasiankilpikierto
Säleikkövilliviini
Aitoelämänlanka
Ruusupapu
Miinänköynnös
Köynnöskrassi
Kanariankrassi

Lejongapsranka
Hundrova
Röd hundrova
Snarvinda
Skär snarvinda
Klockranka
Rankspenat
Humle
Rosenvial
Luktärt
Äkta kaprifol
Vildkaprifol
Manfröranka
Manfröranka
Vildvin
Blomman för dagen
Rosenböna
Spanska flaggan
Indiankrasse
Fjärillskrasse

Gamla slingväxter är bl.a.:

Asarina erubescens
Bryonia alba
Bryonia cretica subsp. dioica
Calystegia sepium
Calystegia sepium subsp. spectabilis
Cobaea scandens
Hablitzia tamnoids
Humulus lupulus
Lathyrus latifolius
Lathyrus odoratus
Lonicera caprifolium
Lonicera periklymeum
Menispermum canadense
Menispermum dauricum
Parthenocissus inserta
Pharbitis purpurea
Phaseolus coccineus
Quamoclit lobata
Tropaeolum majus
Tropaeolum peregrinum

Kasvupaikat

Pihojen jo satoja vuosia viljelty kasvitarhamaat ovat voimakas- ja syvämultaisia. Aikojen kuluessa on pihojen perille muodostunut hyvin väkevöityneitä tyyppipitoisia kasvupaikkoja. Eläintenpidon loppuminen ja viemäröinti muuttivat rehevöitymiskehityksen. Humuspitoisuudesta huolehtiminen vaatii eloperäisen aineen kompostointia ja käyttöä kasvimailla ja kukkapenkeissä. Myös hedelmäpuiden ja pensaiden juuristoalueilla on maata hyvä hoitaa kompostilannoituksella. Pihaketoja sen sijaan on hyvä köyhdyttää haravoinnalla pois niittojäte. Sen voi käyttää katteeksi viljelmillä tai pensaiden juuristoalueilla.

Pihakedot, niityt ja nurmet

Nykyaikainen pihanurmi vaatii varsin paljon vaivannäköä. Nurmikko on kestävämpi käyttöpinta ja sopii parhaiten oleskelu- tai pelipinnoille ja poluille. Useasti leikattavien nurmikoiden ohella sopivat vanhoille pihaille helppohoitaiset, kerran pari kesässä leikattavat monilajiset niityt. Niiden lajistoa voi tarvittaessa rikastaa muutamilla vanhoilla koristekasveilla tai luonnonkasveilla, jotka villiintyvät sopivissa olosuhteissa. Matalina kukkivien kasvien monilajiset niityt voi leikata varsin matalaan ja useammin. Korkein kukin somistettu niitty leikataan vasta kukinnan mentyä, siementen kypsyttyä.

Aurinkoisella paikalla ohuilla maillo avokallioiden lähellä kasvaisi luonnostaan ketoa, jossa viihtyisivät kangasajuruoho ja kissankäpälä. Vähän paremmalle pohjalle sopisivat esimerkiksi aho-orvokki, kissankello, tuoksusimake ja keltamatar. Aurinkoiselle paikalle tuoreeseen maahan sopivat esimerkiksi harakankello, päivänkakkara, paimenmatar, ahde-, keto- ja nurmi-kaunokit, metsäkurjenpolvi sekä niittyleinikki.

Pihapuut

Pihapuu luo tunnelmaa, mittakaavaa ja tilantuntua. Sen on vuodenaikojen mukaan elävä tekijä, vastapaino rakennuksille ja pihan kivipinnoille. Pihapuita on istutettu korostamaan näkymiä tai rakennuksia niin, että puun suhde ympäristöön luo paikalle intensiivisen tunnelman.

Växtplatser

I trädgårdslanden på gårdarna som varit odlade redan i århundraden är matjorden kraftig och djup. Under tidens gång har på bakgårdarna bildats mycket kvävekoncentrerade växtplatser. När man upphörde med djurhållning och började anlägga avlopp avbröts övergödningssprocessen. För att trygga humushalten skall man kompostera organiskt material och sprida ut det på grönsaksland och blomsterrabatter. Också kring fruktträdens och bärbuskarnas rotsystem är det bra att sköta jorden med kompostgödsling. Däremot är det skäl att göra gårdsängarna kargare genom att kratta bort avmejat gräs. Gräset kan användas som täckmaterial på odlingar och kring buskarnas rötter.

Gårdsängar, vallar och gräsmarker

Gräsmattorna på dagens gårdar kräver mycket möda. Gräsmattan är ett tåligare underlag och lämpar sig bäst på vistelse- och spelytor och stigar. Vid sidan av gräsmattor som måste klippas ofta passar på gamla gårdar bra lättsköta, artrika ängar, som slås en eller ett par gånger om sommaren. Om man önskar kan man berika artbeståndet med några gamla prydnadsväxter eller naturväxter, som förvildar sig i gynnsamma förhållanden. Artrika ängar med lågblommade växter kan klippas rätt lågt och oftare. En äng som pryds av höga blommor slås först efter blomningen, när fröna mognat.

På soliga platser med tunn jord nära kala berg skulle det av naturen växa ängar där backtimjan och kattfot trivs. På lite bättre underlag skulle passa exempelvis hundviol, blålocka, vårbrodd och gulmåra. På en solig plats i fuktig jord passar till exempel ängsklocka, prästkrage, buskmåra, rödklint, vädtklint och ängsklint, skogsnäva samt smörblomma (solöga).

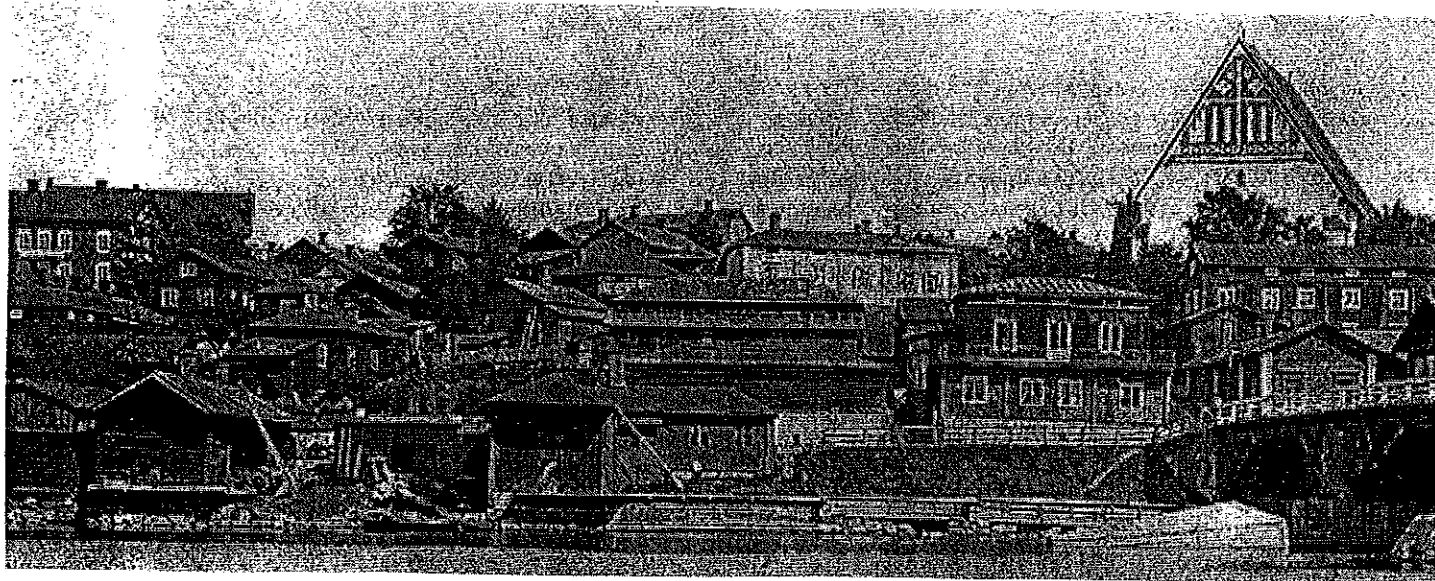
Gårdsträd

Gårdsträdet skapar stämning, perspektiv och rymdkänsla. Det är ett element som lever med årtiderna, en motvikt till byggnaderna och gårdens stenytor. Gårdsträd har planterats för att framhäva vyerna eller byggnaderna så att trädets proportion till omgivningen ger platsen en intensiv stämning. Förr var fruktträdet den vanligaste trädet på gårdarna. De planterades i hörnen av trädgårdslandet och i rader på några få träd, om det bara fanns utrymme.

Kuva: Syreeniaidanne kasvaa hyvin lautaidan länsipuolella. 1907 otetussa valokuvassa näkyy hyvin talojen mittakaava ja suhde rinteeseen ennen kookkaiden puiden kasvua. Kirkon katto hallitsee kadun pääteenä. (PM)

Bild: Syrenhäcken växer och mår bra väster om planket. På fotografiet från 1907 syns skalan på husen och förhållandet till brinken väl innan de stora träden vuxit upp. Kyrktaket dominerar ännu av gatan. (BM)

Kuva: Puita on varsin vähän 1900-luvun alun kaupunkikuvassa. Rinteen puutarhan kulmissa erottuu vaivoin hedelmäpuut. Kirkkotarhan lehmusten leikatut latvukset eivät yllä räystäslinjaan.

Ennen olivat hedelmäpuut pihojen yleisimpiä puita. Niitä istutettiin kasvimaiden kulmiin ja muutamien puiden riveinä, jos siihen vain oli tilaa. Isoja pihapuita oli yleensä vain suuremmilla tonteilla kadun varteen istutettuina niin, etteivät ne varjostaneet tai kuivattaneet pihan kasvimaita. Nykyisistä isoista puista suurin osa on kasvanut luontaisesti kylväytyneinä entiseen kukkapenkkiin, pensasaitaan tai seinustalle. Ennen yleisiä latvottuja tai muotoon leikattuja puita on säilynyt hoidettuna vain muutama, muiden latvus on kasvanut arkkitehtuuria tukevasta muodostaan ulos ja samaistuu nykyisin muihin liian lähellä rakennusta kasvaviin isoihin puihin.

Pihapuiden hoito

Suurilatvaiset vanhat puut ovat arvokkaita. Ikä lisää puun merkitystä niin paljon, että vanhalla puulla on itseisarvo. Niitä pitää hoitaa ja niiden kuntoa tulee tarkkailla. Kaatuessaan rakennuksen päälle ne saattavat aiheuttaa korvaamatonta vahinkoa rikkomalla vanhoja rakenteita. Oireita huononevasta kunnosta ovat pienikokoinen lehvästö tai kuivat lehdeettömät osat latvuksessa sekä runkoon tai oksiin ilmestyvät käävät. Kuivien osien poistaminen ja latvuksen keventäminen vähentävät puun aiheuttamaa vaaraa ja lisäävät puuvahvuksen ikää.

Vanhan puun latvuksen vähittäinen työstäminen on vaikeaa. Jos se onnistuu, saadaan mahtava runko ja pienenevä, mutta elävä latvus säilymään kaupunkikuvassa. Jalopuille ja pajuille voi tämä onnistua, koivulle ei. Kaikkien suurten oksien poistaminen kerralla tuottaa erikoisen torson, jossa harvoin säilyy elämä. Jos rungosta halutaan säilyttää näkyvä muisto pihalla, on parempi vaihtoehto korkeahko kanto tai rungosta leikattu kiekko, jota säilytetään jossain pihalla. Tonteilla, joilla on tilaa kasvattaa suuri pihapuu, voi kasvattaa jo ajoissa seuraajan kunnoltaan heikkenevälle puulle.

Bild: I stadsbilden från början av 1900-talet finns det rätt få träd. I hörnen av slutningens trädgård kan man med nöd urskilja fruktträden. De hamlade topparna på kyrkbackens lindar når inte upp till takskägget.

Stora gårdsträd förekom bara på större tomter och de planterades intill gatan för att inte skugga eller torka ut odlingarna på gården. Av de stora träd som finns i dag har de flesta självsått sig i en gammal blomrabatt, häck eller intill väggen. Av de tidigare så allmänna toppade eller formklippta träden finns endast ett fåtal kvar i vårdat skick, på de övriga har toppen vuxit ut ur sin form som framhävde arkitekturen, och de liknar i dag andra stora träd som växer alltför nära byggnaden.

Vården av träd

Gamla träd med stora kronor är värdefulla. Åldern ökar trädets betydelse till den grad att ett gammalt träd har ett egenvärde. De måste vårdas och deras skick kontrolleras. Faller de ned över en byggnad kan de orsaka oersättliga skador genom att slå sönder gamla konstruktioner. Tecken på försämrat skick är att bladverket är småväxt eller att det finns torra lövlösa kvistar i toppen samt tickor på stammen och grenarna. Tar man bort torra grenar och lättar upp kronan minskar risken för trädsador och förlängs åldern på det gamla trädet.

Det är svårt att lite i taget lätta upp kronan på ett gammalt träd. Lyckas man med det bevaras den ståtliga stammen och den mindre, men levande kronan i stadsbilden. Med ädla trädslag och pilar kan det lyckas, inte med björk. Avlägsnar man alla stora grenar på en gång är resultatet en säregen torso, som sällan överlever. Vill man bevara ett synligt minne av stammen på gården är ett bättre alternativ en högre stubbe eller en tvärskiva utskuren ur stammen, som bevaras nånstans på gården. På tomter där det finns plats att odla ett stort gårdsträd kan man redan i tid börja odla en efterföljare åt ett träd som börjar bli i dåligt skick.

Kaupunkikuvallisesti merkittävät pihapuut

Ennen on katukuivissa näkynyt vain muutama iso latvus. Puut olivat yksilöitä, joille kehittyi ajan myötä elävä luonne ja tunnistettava hahmo. Niiden oksisto liittyi oleellisenä kehikseenä katunäkymään.

Nykyisin on Vanhassa Porvoossa kaupunkikuvallista merkitystä myös puilla, jotka kertovat pihojen käytön perinteestä tai joihin liittyy Porvoon historiasta kertova tarina. Nämä tarinat ovat osa miljööän merkityssisältöä, vaikka niillä ei olisikaan tarkkaa todellisuuspohjaa. Kun hedelmäpuiden oksisto kaartuu aidan takaa kävelijän ylle, se antaa viitteen tontin osan käytöstä edelleen hyötyviljelmänä, kasvimaana ja hedelmätarhana.

Luontaisesti kylväytyvä puusto

Vanhassa Porvoossa on paljon nuoria puita, jotka kasvavat nopeasti suuriksi. Ne kasvavat usein hyvin lähellä seinää ja aitojen vierä tai tiheinä puustoina pihojen perillä. Ne yltävät jo alle kaksikymmentä vuotta vanhoina ohi kaksikerroksisten talojen katon harjan. Mitä tiheämmässä nämä nuoret puut kasvavat, sitä korkeammiksi ne kasvavat. Vaahteran, jalavan, pajujen ja koivun taimia syntyy jatkuvasti hyvin paljon, saarene, lehmusta ja tammea ei juuri lainkaan. Useimmissa pihoissa pienet taimet poistetaan joka kesä, kun pihaa hoidetaan. Mitä pienempänä taimi kitketään, sitä paremmin lähtee taimen juuri mukana ja sitä vähemmän syntyy vesoja.

Pihapuut eivät saa:

Rikkoa juurillaan kivijalkoja tai maanalaisia rakenteita.

Rikkoa oksillaan tai rungollaan rakennusten tai aitojen rakenteita.

Katkaista pihojen kivettyjä pintavesiuomia siten, että vesi juoksee rakennusten alle. Muuten täytyy uoma kiveitä uudelleen kiertäen puu.

Varjostaa viereistä tonttia niin, ettei siinä ole mahdollista harjoittaa perinteistä pihapuutarhan hoitoa.

Laki oikeuttaa katkaisemaan oksat ja juuret, jotka tulevat viereiseltä tontilta.

Kaivannot, täytöt ja kulttuurimaan pinnan kohoaminen

Porvoon kaupungin rakennusjärjestykseen on kirjattu, ettei maan luonnollisia korkeussuhteita tarpeettomasti muuteta. Tontin rajoilla ei korkeussuhteita saa muuttaa. Kuitenkin kulttuurimaakerrokset vähitellen kasvavat, jos eloperäistä materiaalia ei kerätä pois. Myös kukkapenkien ja kasvimaiden perustamisella on monin paikoin nostettu pihamaan pintaa. Näistä seuraa, että kivijalat ja kiveykset sekä vesikourut vähitellen peittyvät. Lahovaurioiden välttämiseksi tulisi monissa paikoissa seinän vierillä maan pintaa laskea ja suunnata kaltevuus rakennuksista pois päin.

Gårdsträd med betydelse för stadsbilden

Tidigare sågs endast några större kronor i gatubilden. Träden var individer som med tiden utvecklade en levande karaktär och en lätt ingenkännlig gestalt. Deras grenverk hörde som en väsentlig inramning till gatubilden.

I dag har också sådana träd i Gamla stan betydelse för stadsbilden som berättar om traditionell gårdsskötsel eller som är förknippade med någon historia ur Borgå stads förflutna. Sådana historier är en del av betydelseinnehållet i miljön, även om de saknar faktisk förankring i verkligheten. När fruktträdens grenverk sträcker sig runt staketet över flanören ger det en vink om att den delen av tomten fortfarande används som nyttododling, grönsaksland eller fruktträdgård.

Trädbestånd genom naturlig frösädd

I Gamla stan finns en mängd unga träd som snabbt växer sig stora. De växer ofta alldeles intill väggarna och staketten eller som täta bestånd på bakgårdarna. De sträcker sig redan innan de blivit tjugo år gamla förbi takåsen på tvåvåningshus. Ju tätare dessa ungträd står desto högre växer de. Plantor av lönn, alm, pil och björk uppstår hela tiden i mängder; ask, lind och ek knappt alls. På de flesta gårdar rycks de små plantorna upp varje sommar när gården sköts. Ju mindre plantan är när den rycks upp, desto bättre följer roten med och desto mindre skott uppstår det.

Gårdsträden får inte:

Med sina rötter bräcka stenfötter eller underjordiska konstruktioner.

Med sina grenar eller sin stam splittra byggnadskonstruktioner eller inhägnader.

Bryta de stenlagda ytvattenrännorna på gården så att vattnet rinner ned under byggnaderna. Annars måste rännan stenläggas på nytt och ledas kring trädet.

Skugga granntomten så att det inte går att idka sedvanlig trädgårdsskötsel där.

Lagen tillåter kapning av grenar och rötter som kommer från granntomten.

Utgrävningar, utfyllningar och förhöjda kulturjordsskikt

I byggnadsordningen för Borgå stad finns inskrivet att markens naturliga höjdförhållanden inte skall rubbas i onödan. Vid tomtgränserna får nivåskillnaderna inte ändras. Emellertid växer kulturjordsavlagringarna småningom ifall organiskt material inte samlas upp. Också genom anläggning av blomrabatter och trädgårdsland har gårdsytan höjts på många håll. Av detta följer att stenfötter och stenläggningar samt vattenrännor småningom täckts in. För att undvika rötskador bör man på många ställen sänka markytan intill väggen och styra lutningen bortåt från byggnaden.

Kuva: Kulmakujalta 1890- luvulta. Katukuvassa näkyvällä paikalla siihen hyvin sopiva puu on merkittävä miljöötekijä. Jos tällainen puu vaurioituu tai siitä joudutaan huonon kunnon vuoksi poistamaan oleellisia osia, se useimmiten menettää kaupunkikuvallisen merkityksensä.

Bild från Hörngränden på 1890-talet.(PM) På en synlig plats i gatubilden utgör ett träd som bra passar på platsen en betydande miljöfaktor. Skadas ett sådant träd eller måste man på grund av trädets dåliga skick avlägsna väsentliga delar av det, förlorar det i regel sin betydelse för stadsbilden.

Kulttuurimaan kertyminen on ongelma myös tonttien katuosuuksilla. Mukulakiveykset peittyvät vähitellen ja rakennusten kivijalkojen vierustoille kasvaa vesakkoa ja puita. Kiveysten ja kadun puhtaanapito sekä vesojen poistaminen kuuluu lain ja kaupungin järjestyssäännön mukaan tontin omistajalle.

Kaivauskohdat keskiaikaisen Porvoon alueella tulisi aina näyttää Porvoon museon henkilökunnalle, sillä ne saattavat tuoda esille uutta tietoa muinaisesta kaupungista. Kaivauksessa pintaan nousevassa multakasassa on todennäköisesti uinuvia siemeniä, jotka maan pintaan päästessään itävät. Siten saattaa saada pihalleen keskiaikaisen lääkekasvin tai noitien karkoitukseen käytetyn yrtin. Jos itsellä ei ole halua ja uteliaisuutta kokeilla parin kesän ajan, mitä maanalaisesta siemenvarastosta esiin kasvaisi, voi multakasasta antaa osan alan harrastajalle. Heitä voi löytää Porvoon puutarhayhdistyksen tai luontokerhojen kautta.

Pihatöille tarvitaan usein lupa

Rakennuslain mukaan tarvitaan lupa luonnollisen maanpinnan muuttamiseen tai puun kaatamiseen. Rakennusjärjestyksen mukaan tarvitaan lupa pylväiden, johtojen tai muiden teknisten laitteiden asentamista varten sekä aidan muuttamiselle ja myös kevyen rakennelman pysyttämiseksi. Pihalla tehtävien muutosten tulee sopia katu-, kortteli- ja pihakokonaisuuteen kaupunginosan historiallista olemaisuutta tai kaupunkikuvaa turmelematta. Asemakaavamääräyksissä kirjataan myös, että piharakennustöihin on pyydettyä toimikunnan, VaPoRan, lausunto, joka on otettava näissä töissä huomioon.

Avlagrad kulturjord är ett problem också på tomternas gatuandelar. Kullerstensbeläggningarna täcks småningom in och intill stenfötterna på byggnaderna växer sly och träd. Att hålla stenläggningen och gatan ren samt att röja sly hör enligt lagen och stadens ordningsstadga till tomtägaren.

Inom det medeltida Borgå skall platserna för utgrävningar alltid visas för Borgå museums personal, eftersom de kan bringa i dagen nya rön om den forna staden. I jordhögen som grävs upp finns sannolikt slumrande frön som gror när de kommer upp på markytan. På så sätt kan man få en medeltida medicinalväxt in i sin trädgård eller en ört som använts för att fördriva häxor. Är man inte själv villig och nyfiken nog att under några somrar vänta och se vad som kan växa fram ur det underjordiska frölageret kan man skänka en del av mulhögen till någon som har sådant som hobby. Intresserade personer kan man hitta genom Borgå trädgårdsförening eller naturvetar-klubbarna.

Gårdsarbetena kräver ofta tillstånd

Enligt byggnadslagen krävs det tillstånd för att ändra en naturlig markyta eller fälla ett träd. Enligt byggnadsordningen behövs det tillstånd för att resa stolpar, dra ledningar eller anlägga andra tekniska anordningar samt för att ändra eller flytta ett stängsel, staket, plank e.dyl. liksom för att sätta upp en lättare konstruktion. Ändringsarbeten på gården skall anpassas till gatu-, kvarters- och gårdshelheten utan att förstöra stadsdelens historiska egenart eller stadsbilden. I stadsplanebestämmelserna finns det också inskrivet att man för gårdsbyggnadsarbeten skall inhämta ett utlåtande av arbetsgruppen för byggnadslovsärenden i Gamla Borgå (VaPoRa), vilket skall beaktas vid sådana arbeten.